

D
Ö
N
Ü
Ş
E
N

H
e
v
s
e
l
B
a
h
ç
e
l
e
r
i
n
d
e
n

Ş
E
H
İ
R

D
ü
n
y
a
K
a
v
ş
a
ğ
ı
n
a

D
İ
Y
A
R
B
A
K
I
R

İ
k
i
G
ü
n
l
ü
k
Y
ü
r
ü
y
ü
ş
R
o
t
a
s
ı

İki Günlük Yürüyüş Rotası

DIYARBAKIR

Dünya Kavşağında

ŞEHİR

Hepsi Bahçelerinden

DÖNÜŞEN

BAK KOLEKTİF ÜRETİM ATÖLYESİ: DÖNÜŞEN ŞEHİRİN HARİTASI

Mart-Mayıs 2019, Diyarbakır

Atölye Katılımcıları: Agit Özdemir, Bilge İşiyok, Didem Şahin, Esra Aydoğdu, Levent Özçağdaş, Nejla Aslı Güntan, Pınar Can, Ronahi Gökdemir, Ruken Aydoğdu, Ümit Ensari

Yürütücü ve Danışman: Serkan Taycan

Atölye Koordinasyon ve Metin Düzelti: BAK Ekibi

Eğitmenler: Fırat Genç, Murat Tülek

Rotalar, Metinler ve Fotoğraflar: Atölye Katılımcıları

Fotoğraf ve Saha Koordinasyon: Tolga Güleç

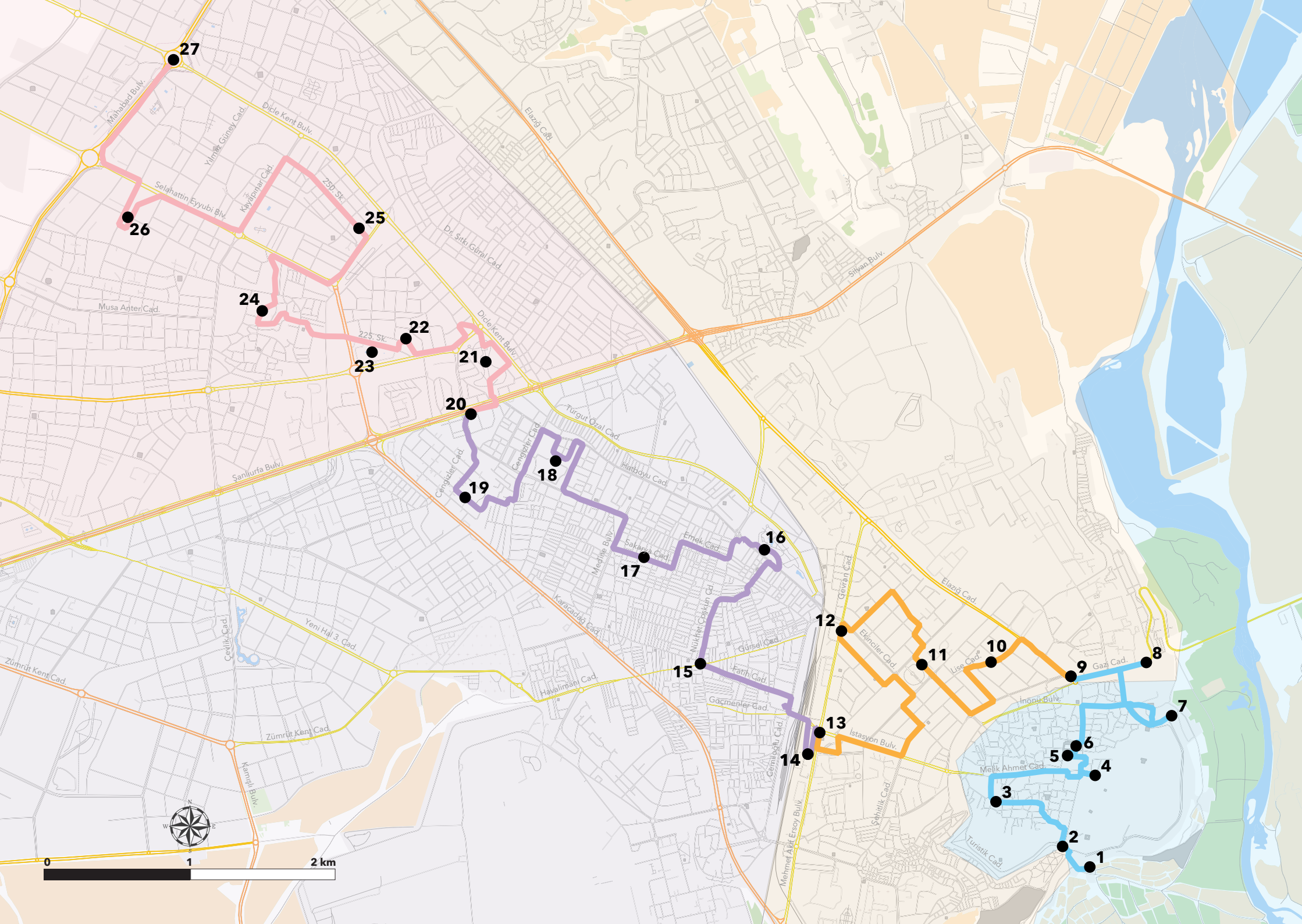
Harita Grafik Tasarım: Murat Tülek, Serdar Darendeliler

Kitapçık Tasarım: Serdar Darendeliler

Teşekkürler: Cuma Çiçek, Şeyhmus Diken, Asena Günal, Refik Akyüz, Lal Laleş

Dönüşen Şehir Diyarbakır, Anadolu Kültür ve Diyarbakır Sanat Merkezi tarafından yürütülen **Hatırlamak ve Anlatmak için Şehre BAK** programı kapsamında üretilmiştir ve Prince Claus Fonu tarafından desteklenmiştir.

Diyarbakır'ın sosyal, kültürel ve mekânsal hayatını etkileyen yakın dönemdeki siyasal gelişmeler, şehrin Türkiye genelinde devam eden kentsel dönüşüm süreçlerini belirlemenin yanı sıra belediyelere kayyum atandığı dönemde kültürel dokuyu da önemli ölçüde değişime uğrattı. **Hatırlamak ve Anlatmak için Şehre BAK** programı kapsamında 2019 Mart ayında Diyarbakır ve İzmir'den on katılımcı, Serkan Taycan yürütücülüğünde Diyarbakır'da bir kolektif üretim atölyesinde bir araya geldi. Şehir, mekân, hafıza, haritalama ve sanat ilişkisi temelinde seminerler, yürüyüşler ve tartışmalar etrafında ilerleyen atölye sonucunda katılımcılar, Diyarbakır'ın dört bölgesinde dönüşümle ilgili gözlemlerinden yola çıkarak iki günlük bir yürüyüş rotası oluşturdular. Bu çevrimiçi kitapçık ve ona eşlik eden harita, her biri yarım günde yürünebilen dört bölgenin rotalarını belirleyen noktalar ve bu noktalar arasındaki yürüyüşe yön veren güzergâhlara dair anlatımları bir araya getiriyor. **Dönüşen Şehir Diyarbakır** bizleri, 2019 yılında, dönüşümün etkisi üzerinden şehre bakan on genç kent araştırmacısının izlenimleri eşliğinde yürümeye davet ediyor.

S U R

Bu rota, Keçi Burcu'nun dibinde yemyeşil yeryüzüne bakan, Dicle Nehri'ni kucaklayan pastoral manzarasıyla sizi etkileyici bir görsel deneyime davet eden Hevsel Çay Bahçesi'ni başlangıç noktası olarak alır. Karşınızda modern yapılar, arada Dicle Nehri, doğu yakada On Gözlü Köprü ve Kırklar Dağı, kentleşme sürecinin genel görünümünü verir. Bu kentleşme süreci, kentin doğayla karşılıklı ilişkiler kurmasını mümkün kılan ekolojik koordinatlarını haritalandırır, toprağı kazanca dönüştürür, toprağın mülkiyeti üzerinde hak iddia etmenin meşruiyetini sağlar. Keçi Burcu'nun eteklerinden yukarıya doğru giden yolun her iki yanında Roma dönemine ait değirmenler ve sarnıçları geride bırakarak Turistik Cadde'ye varıldığında kentin doğuya geçiş kapısı olan tarihî Mardin Kapı görülür. Surların üzerinden kente bakıldığında Suriçi'nin farklı alanları yer yer yıkıma uğramış bölgelerden dolayı kayıp bir yapboz gibi görünür. Surlardan aşağıya inip, Gazi Caddesi boyunca yürüdüğünüzde inanılmaz bir hız ve hareketi imleyen, zor ve karmaşık bir görüş açısıyla karşılaşsınız. Gazi Caddesi, Suriçi'nin içinden geçen bir fermuar gibi iki yana böler bu alanı. Yıkım ve yapım çalışmalarının devam etmesi nedeniyle, mekânsal dönüşümler belirsiz ve melez bir aradalıklara yol açar. Kiliseler, camiler, hanlar, çarşılar, surlar ve benzer mekânların nasıl bir dönüşüm geçirdiği gözlenir. Gazi Caddesi boyunca yürürken üç aksa ayrılan yolun sağ tarafından İçkale'ye gidilir, daha sonra surların içinden geçen kapıdan girerek sağ tarafa doğru yokuş aşağı ilerlenir ve rotanın bitiş noktası olan Fiskaya'dan yine surlar boyunca geri dönerek Dağkapı Meydanı'na varılır.

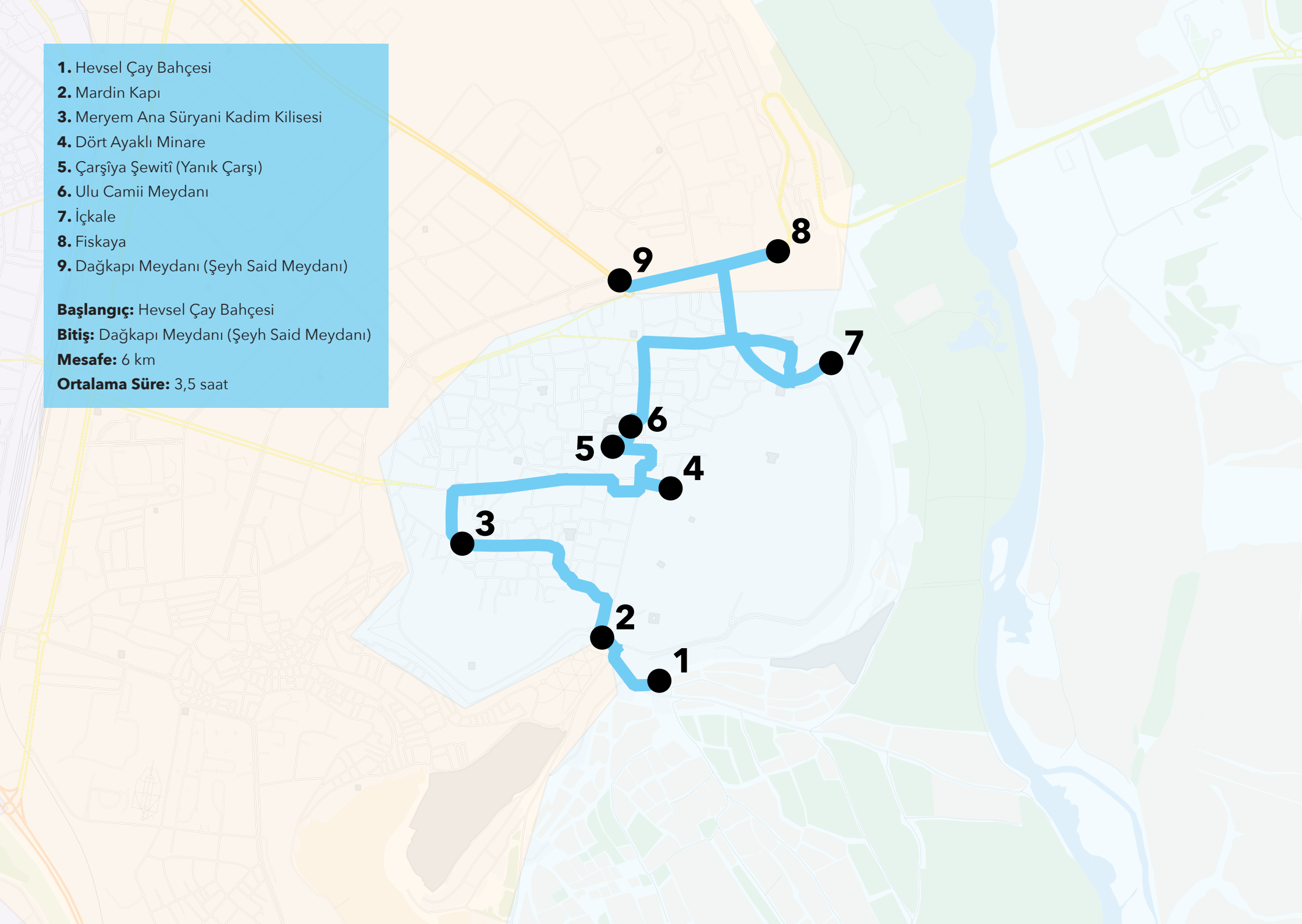
1. Hevsel Çay Bahçesi
2. Mardin Kapı
3. Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi
4. Dört Ayaklı Minare
5. Çarşıya Şewitî (Yanık Çarşı)
6. Ulu Camii Meydanı
7. İçkale
8. Fiskaya
9. Dağkapı Meydanı (Şeyh Said Meydanı)

Başlangıç: Hevsel Çay Bahçesi

Bitiş: Dağkapı Meydanı (Şeyh Said Meydanı)

Mesafe: 6 km

Ortalama Süre: 3,5 saat

Keçi Burcu'nun eteklerinde uzanan Hevsel Çay Bahçesi'ni başlangıç noktası olarak alın. Hevsel Çay Bahçesi kenti bütünlük içinde kavrayan bir bakış açısı sunar. Karşıda Dicle Üniversitesi ve modern yapıları, arada Dicle Nehri'ni, Surların dibinde Hevsel Bahçeleri'ni, Doğu yakada On Gözlü Köprü'yü göreceksiniz.

1. HEVSEL ÇAY BAHÇESİ

Sur bedenlerinin (surların) eteklerinden Dicle Nehri'ne göz alabildiğine uzanan Hevsel Bahçeleri, antik dönemlerden bu yana şehrin tahıl ambarı ve meyve sebze deposu olarak kullanılmıştır. 10.000 dönüm içerisine yayılmış olan bu bahçe, kuşların göç yolu üzerinde olması nedeniyle, 180'den fazla kuş türünü ve diğer hayvan türlerini barındırır. Suriçi'nde Hevsel'de çalışan ve topladıkları mevsimlik yeşillikleri ve şifalı bitkileri satan Sur sakinleriyle karşılaşabilirsiniz. Burada sebze toplama aşêf, sebze toplayıcı kadınlar ise aşêfçi olarak adlandırılır. Bahçelerin arasından uzanan Dicle Nehri ve üzerinden geçen On Gözlü Köprü; türkülere, efsanelere ve aşklara sahne olan Kırklar Dağı'nın düzüne kavuşur. Bu bahçelere yukarıdan bakan Hevsel Çay Bahçesi ise, birçok Diyarbakırlının ortak mekânıdır. Bu bahçede semaver

eşliğinde çayınızı yudumlarken, binlerce yıllık tarihselliğini devam ettiren, arazinin yapısına uygun, 'Kalkan Balığı' formundaki Diyarbakir bedenlerinin bir bölümünü dışarıdan izleme şansını bulabilirsiniz. 2014 yılında Dicle Üniversitesi'nin Hevsel içinde 700'den fazla ağacı kesmesine karşı çıkan çeşitli gençlik inisiyatifleri, ekoloji hareketleri ve farklı bir çok kesimden insan burada günlerce süren nöbet eylemleri gerçekleştirdi. Daha sonraki süreçte, Almanya'nın Bonn kentinde düzenlenen Dünya Miras Komitesi 39. Dönem Toplantısı'nda "Diyarbakir Surları ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzaj Alanı"nın UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kaydedilmesine karar verildi ve böylelikle Hevsel Bahçeleri, Türkiye'nin miras listesinde yer alan 14 varlığı içindeki tek bahçe oldu.

Hevsel Çay Bahçesi'nden yukarı Mardin Kapı'ya doğru yokuş boyunca yürüyün. Sol tarafta gecekondular mahallesi, her iki yanda Roma Dönemi'ne ait değirmenler karşılar sizi. Birkaç adım ötenizde sağ tarafta kaya kütlelerinin üzerine tapınak olarak inşa edilmiş, Sur bedenlerinin 82 burcundan biri olan Keçi Burcu var. Birkaç yıl öncesine kadar kentin en fazla ziyaret edilen, üstünde çay içilen, mahzeninde kültür sanat etkinlikleri düzenlenen tarihî mekânlarından biriyken, 2015 yılında Suriçi'nde başlayan çatışmalı dönemden itibaren Keçi Burcu ve çevresine giriş izni verilmiyor. Surların üzerinde Yedi Kardeş Burcu bulunur. Arkanızda kalan Sur'un dibinde park alanı ve karşı tarafında çay bahçeleri var.

2. MARDİN KAPI

Diyarbakır Surları, dört ana kapıya sahiptir. Mardin Kapı bunlardan güneyde olanı. Mardin Kapı'nın dar basamaklı merdivenlerinden Surların üstüne çıktığınızda, Surların dışında kalan alanda düzlük ve boşluk hâkimken Suriçi'nde, Diyarbakır'ın kimliğini belirleyen birçok kültürel miras ögesiyle; cami, kilise, mescit, han, hamam, çeşme, ev ve köşklere oluşan yoğun bir kent silüetiyle karşılaşsınız. Mardin Kapı'dan surların üzerine çıktığınızda sağınızda kalan Ben û Sen Mahallesi, 1990 sonrası boşaltılan köylerden zorunlu göçle gelen ailelerin kurduğu, Surların dibinden Dicle Vadisi'ne kadar uzanan bir gecekondu mahallesi. Civardaki mahalleler gibi kentsel dönüşüm tartışmalarının gölgesinde var olmaya devam ediyor. Keçi Burcu'nun hemen arkasında bulunan asfalt yol henüz çok yeni. Asfalt yolun arka cephesinde daha önceden Hasırlı ve Fatihpaşa Mahallesi vardı. Fakat 2015'te yaşanan çatışmalar sonrasında bu mahalleler yıkıldı ve alana villalar inşa edilmeye başlandı. Ufukta görünen, bir sıra halinde dizilmiş gri küçük evler, villalar... Asfaltın uzun bir çizgi boyunca uzandığı yerlerde evler ve dar *küçeler* (sokaklar) vardı. Hemen karşınızda bulunan otopark

alanının gerisinde gördüğünüz gecekondu ve onu yaran kırmızı duvarın arkasındaki villalar eski Alipaşa Mahallesi. Kentsel dönüşüm gerekçesiyle yıkılan mahallenin gerisinde Lalebey Mahallesi bulunuyor.

Surlardan aşağıya inin. Büyük camekân içindeki Suriçi maketini görmek için karşıya geçerken kavşağın başında duran küçük Sultan Suc'a Türbesi sizin de dikkatinizi çekecektir. Bu türbenin karşısında günümüze kadar gelmeyi başarmış en büyük hanlardan biri olan Deliller Hanı'nı görürsünüz. Hicaz'a gitmek üzere ticaret kervanlarına hizmet etmek için yaptırılmıştır. Konaklama amaçlı odalar ve ahırlar avlunun etrafında dizilmiştir. Günümüzde Kervansaray Otel adıyla bilinir. Otelden sonra birbirini izleyen dükkânları görürsünüz, otelin karşısındaki Otopark'ın yanbaşıda Fesih Gündoğar tarafından 21 yılda yapılan Sur Maketi'ni nokta olarak işaretleyin. Camekân içinde sergilenen sur maketi 1930'ların Sur'unun görsel temsilini sunar. Yıkılan mahalleleri, küçeleri, Suriçi'nin eski halini görsel olarak daha iyi kavrayabileceğiniz bir mekân.

Gazi Caddesi'ne doğru ilerlemek isterseniz, Peynirciler Çarşısı'nın yakınından geçtiğinizi kokusundan fark edersiniz; peynir ve zeytin kokuları biraz ileride binbir çeşit baharat ve sıcak leblebi kokusuna bırakır yerini. Maketin yanında biten ara sokaktan Ali Paşa Mahallesi'ne gireceksiniz. Sur içlerinin sokaklarına doğru ilerlerken bir labirente girmiş gibi hissedersiniz. Bazı küçelerde kadınlar kapı önlerinde sohbet edip sokakları süpürürken bazı sokaklarda oyun oynayan çocukların bağışmalarını duyarsınız. Suriçi'nde sokak evin bir uzantısıdır ve komşuluklar önemlidir. Bu labirent gibi sokaklarda yürümeye devam ettiğinizde sokak hayvanları için yere monte edilen renkli kapları görürsünüz. Karşı tarafta etrafı çevrili alanda, yeni inşa edilen sivri köşeli, beyaz boyalı betonarme yapılar baş gösterir. Melik Ahmet Caddesi ve Alipaşa arasında, eski ve yeni yapıları birbirinden keskin bir hatla ayıran sınır, dönüşümün belirgin bir görünümünü sunar. Bu sınırdan geçtikten sonra, Cemil Paşa Konağı'na varırsınız. Diyarbakır'ın en güzel sivil mimari

örneklerinden biri olan bu konak, 2015'ten itibaren Kent Müzesi olarak kullanılmaya başlandı. Geniş avlusuyla açıldıktan kısa bir süre sonra Mem û Zin müzikaline ev sahipliği de yapan mekân, çatışmaların devam ettiği dönemde ziyarete kapalı kaldı. Müzede sergilenen koleksiyonların bir kısmı bu süreçte iade edildi. Cemil Paşa Konağı'ndan çıktığınızda yolun sağ tarafında yürümeye devam edin, sokak tabelalarını takip ederek Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi'ne ulaşacaksınız.

3. MERYEM ANA SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ

Alipaşa Mahallesi'nin ana sokağında bulunan kilise, milattan önce güneş tapınağı olarak kullanılan bir mabedin üzerine kurulmuştur. 3. yüzyıldan kalma kilise, Bizans döneminden kalma mihrabı, Roma mimari biçimli kapısı, Süryani kültürüne ait patrik mezarları, kütüphane gibi pek çok yapıyı bünyesinde barındırır. Günümüzde varlığını koruyan bu kilisede, Süryani ve Keldaniler dinsel ayinlerini yapar; dayanışmayı güçlü kılan bu ayinler birçok etnik ve dinsel topluluğun sosyokültürel tarihine ışık tutar.

Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi'nden çıktığınızda eğer yolunuzu kaybedecek gibi hissederseniz, sokaklarda rastladığınız mahalle sakinlerine "Melik Ahmet Caddesi'ne nasıl çıkarım?" diye sorabilirsiniz. Melik Ahmet Caddesi'ne vardığınızda yolun her iki yanında dizili olan çarşının özgün dokusunu bozan ahşap döşemeli dükkânlar boyunca yürüyün. Oradaki esnaftan Dört Ayaklı Minare'nin bulunduğu ara sokağa nasıl gidileceğini öğrenebilirsiniz. Yol boyunca yürüdüğünüzde farklı bölgelerde kümelenen Aşefçiler Çarşısı, Çarşıya Şewitî (Yanık Çarşısı) ve Baharatçı Kör Yusuf'un dükkânını göreceksiniz. Bir sonraki nokta olan Dört Ayaklı Minare'nin olduğu sokağa girdiğinizde dükkânlar, tarihi Postane binası, Şeyh Matar Cami ve onun minaresi Dört Ayaklı çıkar karşınıza.

4. DÖRT AYAKLI MİNARE

Gavur Mahallesi olarak da bilinen Hançepek'in girişinde asıl adı Yenikapı olan küçük meydanın ortasında bulunan minarenin tarihi 1500'lere dayanır. Akkoyunlu hükümdarı Sultan Kasım'ın isteği üzerine yaptırılır. Yekpare taş sütun üzerine inşa edilen bu yapı, Anadolu'nun tek dört ayaklı minaresi olma özelliğini taşır. Her dört ayağından biri bir mezhebi simgeler. , 28 Kasım 2015 tarihinde, 90'ların faili meçhul davalarına bakan Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi, yaşanan çatışmalarda kentin en önemli simgelerinden biri olan Dört Ayaklı Minare'ye otomatik silahlarla verilen zararla ilgili basın açıklaması yaparken çıkan çatışmada, minarenin önünde öldürüldü. Önünde öldürüldüğü minarenin ayaklarındaki kurşun izleri, artık Tahir Elçi'nin de kaybının imgesini üzerinde barındırıyor. Şimdilerdeyse minare aynı zamanda, Suriçi'nin yeniden turist kabilelerine açılması nedeniyle selfi ve grup fotoğrafı çektirenlerin nostalji nesnesine dönüşmüş durumda.

Dört Ayaklı Minare aynı zamanda Suriçi'nin yıkılan bölümünün bir eşiği gibidir. Minarenin arka tarafında bu eşiği somutlaştıran ve minareyi eskiden devamında yer alan artık tamamen yıkılmış mahallelerden ayıran bir branda yer alır. Brandanın arkasında yer alan sokaklardan biri, 2015-2016 arasında çatışmanın yaşandığı Fatih Paşa Mahallesi sınırları içinde kaldığı için görme imkânımızın olmadığı 700 yıllık geçmişe sahip Surp Giragos Kilisesi'ne gidiyordu. Kilise 1980'li yıllardan sonra terk edilmiş ve harabeye dönmüştü. Tavanı çöken, duvarlarının bir kısmı yıkılan, içindeki eşyaları zarar gören kilisenin üç yıl süren restorasyon süreci 2011'de tamamlandı. Yeniden ibadete ve çeşitli kültürel etkinliklere açıldıktan sonra çatışmalar sırasında üç ay içinde duvarlarına yüzlerce mermi isabet eden kiliseyi göremediğimiz için akıbeti hakkında net bir bilgiye ulaşmak zor.

Gazi Caddesi'ne çıkın, sağa dönün, birkaç dükkân ötede çekiç ve makine seslerinin başladığı ara sokağa girin, demircilerin olduğu yerde Sülüklü Han sizi bekliyor. Eski Yoğurt Pazarı'ndan Demirciler Çarşısı sokağına dönünce 1683 yazılı tahta tabelayı göreceksiniz. Hanlioğlu vakfiyesinde Atike Hanım adına kayıtlı olan

Han, geçmişte avlusunda yer alan su kuyusunun nemli taşlarındaki sülüklerden alır adını. Bir zamanlar bu sülükler tedavi amaçlı kullanılırdı. Günümüzde kolektif bir grup tarafından işletilen kafe, turistik mekânlardan kaçma fırsatı veren bir yer. Gül şerbeti, menengiç kahvesi, iki kadehle sınırlı şarabıyla çarşının içinde huzur bulunabilecek bir mekân. Avludaki su kuyusu ve ortasında yayılmış halde duran dut ağacı hanın geçmişine kök salar; bodrum katında gözlerden uzak küçük bir kitabevi vardır. Sülüklü Han'dan sonra yeniden Gazi Caddesi'ne çıktığınızda rotanın önemli noktalarından olan Çarşıya Şewitî (Yanık Çarşı) eskiden kalabalığıyla bilinirken, şimdilerde ise daha تنها bir ortama sahip. Çarşıdaki dükkânlar herhangi bir şehirde rastladığınız tipik bir kapalı çarşıya dönüşmüş. Esnafla çarşının mekânsal dönüşümüne dair sohbet edebilirsiniz.

5. ÇARŞIYA ŞEWİTİ (YANIK ÇARŞI)

Kentin en eski çarşılarından biri olan Çarşıya Şewitî'nin, ilk kez 1895'te üç gün süren bir yangından çıktığı, ardından 1914'te yeniden yangınla karşı karşıya kaldığı söylenir. Oradaki bir esnafın "Çarşıya Şewitî" diye bağırmasından dolayı bu şekilde adlandırıldığı rivayet edilir. Yahudi, Ermeni ve Kürt usta ve esnafın dükkânlarının ağırlıkta olduğu Türkçe ismiyle Yanık Çarşı,

Diyarbakır'da henüz AVMLer yapılmadan önce herkesin alışverişini yaptığı en önemli merkezlerden biriydi. Bu şehirde büyüyen herkesin illa ki oradan alınmış bir çift ayakkabısı vardır. Sokağın üstünde eski usül bir AVM bile olsa bu çarşı size çarşının içinde çarşı ve bir sokak hissi verirdi. Fakat yaşanan kentsel dönüşüm süreci sonrası Çarşıya Şewitî'nin de mimari dokusu değişti. Kafanızı kaldırıncı gördüğünüz camekânlı çatı aslında yoktu, ahşap giydirme isimlikler yerine eski tabelalar vardı.

Rotanın bir sonraki noktası olan Ulu Camii Meydanı'na çıkmak için Çarşıya Şewitî'nin Kuzey kapısına doğru yürüyün. Bu kapı sizi doğrudan Ulu Cami Meydanı'na çıkaracak.

6. ULU CAMİ MEYDANI

Mezopotamya'nın en eski camisi olarak bilinen Ulu Cami'nin altı bin yıllık bir geçmişi vardır. Milattan önce 4 binli yıllarda bir pagan putperestlik mekânı olmuş, sonra tek tanrılı dinlerle Hıristiyan ibadethanesi olarak kullanılmıştır. Milattan sonra 639'dan bu yana Ulu camii olarak kullanılan mekân, o tarihten bu yana İslam dünyasının 5. haremî şerifi (kutsal mekânı) olarak kabul edilir. Avluda

800 yılı aşkın geçmişiyle dikkat çeken ve El-Cezerî tarafından yapıldığı aktarılan güneş saati dikkat çekicidir. Caminin önündeki meydan ise bugün de çoğunlukla yaşlı nüfusun uğrak yeri. Kelimenin gerçek anlamıyla bir kamusal mekân teşkil eden bu meydan, güncel siyasete dair meselelerin *kursilerde* (kursü) oturularak konuşulduğu bir yer. Meydanda yapılan çevre düzenlemesiyle eklenen yerden aydınlatma, ortadaki mermer döşeme ve banklar, mekânın örgütlenme biçimini değiştirir ve yüz yüze etkileşimleri, karşılaşmaları sınırlayan bir alana dönüştürür.

Ulu Cami Meydanı'ndan Gazi Caddesi üzerinde ilerleyerek solunuzda kalan yolda yürümeye devam edin. Çarşı Karakolu'nun hemen karşısında bulunan tarihî hamamı göreceksiniz. Fakat şu an üzerindeki büyük harflerle yazan levhasından da anlayacağınız üzere eski hamam bir restorana çevrilmiş durumda. Bu restoranın camekânlı duvarları hemen yürüdüğünüz kaldırımın üzerinde biter. Kültürel miras niteliği taşıyan yapıların tüketim odaklı dönüşümü, yürüyüş rotanızda dikkatinizi çeken bir unsur olabilir. Dört yol'a vardığınızda sağınızda kalan Hz. Süleyman Caddesi yönünde yürüyün. Demir Otel'in önünden geçerken sağdaki ara sokağa girin. Eski bir terzi dükkânının hemen yanında duran küçük perdelerle örülüdür dükkân, aynı zamanda taş ustası olan emekli Fransızca Öğretmeni Mahmut Nurettin Medyelioğlu'na ait. Medyelioğlu, 15 yıldır kentin tarihî yapılarını bazalt taşlarına işleyen, taş oymayı kendi kendine öğrenmiş. Şekil verdiği taşları müzede sergilemeyi düşünüyor. Pek konuşmayı sevmese de sohbet etmeyi deneyin.

Taş ustasıyla sohbet ettikten sonra otopark, kahve, otel, fırın, takı ve elbise dükkânlarının olduğu caddenin karşısına geçin. Bu yol üzerinde Sur çevresinde bulunan tarihî sivil mimari yapıların çoğu gibi restore edilerek yeniden ticari kullanıma açılan mekânlara rastlayacaksınız. Hz. Süleyman Caddesi'nden aşağıya doğru yürümeye devam edin. Karşınıza büyük bir yekpare kapıdan oluşan Sur Saraykapı çıkar. Son üç yıldır hemen önünde portatif bir güvenlik kulübesi var. Buradan içeri devam ettiğinizde birçok yapının içinde yer aldığı İçkale alanına giriş yapacaksınız.

7. İÇKALE

Saraykapı'da bulunan ve bünyesinde birçok tarihî yapıyı barındıran İçkale, Hz. Süleyman Camii, Sahabe Türbesi, geçmişte pek çok dönemde güvenlik birimlerinin karargâhı ve cezaevi ile surların olduğu kompleks bir yapı. Restorasyonla birlikte kent müzesine dönüştürülen tarihî yapıların cezaevi olan bölümüne giriş yapamıyorsunuz. Kent Müzesi'ne dönüştürülen bu mekân, tarihsel bağlamından soyutlanmış haliyle hatırlama biçimlerini değiştirir. Bugünlerde yeni evlenen çiftlerin fotoğraflarının arka planı olmuş

durumda. İçkale denilince akla gelen en önemli yerler arasında ise Dıngılava ve Küpeli Yüzme Havuzları var. Hemen surların dibinde kavak ağaçlarının yükseldiği yerde yakın bir zamana kadar faaliyet yürüten Küpeli Yüzme Havuzu kısa bir belgesele de konu olmuştur. Bu yüzme havuzunda sıcak yaz günlerini keyif içinde geçiren peştamallı erkekler nevi şahsına münhasır atlayışlar yapıyordu. Oraya gelenlerin zamanla kendi jargonunu, kurallarını, işleyişini oluşturduğu bir toplanma yeriydi aynı zamanda. Şimdiyse havuzlardan geriye kırık dökük hatıralar kaldı.

İçkale’de surlara çıkan merdivenleri kullanarak yukarı tırmandığınızda yıkılan yerleri ve yeni yapılan villaları görebilirsiniz. Diyarbakır’ın ‘Qırax’larının köşe başlarını tuttuğu ve esnafın oturup sohbet ettiği küçeler, dut ağaçlarının olduğu avlular ve bu avlularda yaşayan Ermeniler, Süryaniler, Yahudiler, Keldaniler artık yok. Onların yaşadığı yerlerde duble yollar, villalar var. İçkale’den çıktığınızda sağ tarafınızda kalan yoldan ilerleyin. Hemen Yurt Ekmek Fırını’nın karşısındaki küçük park boyunca yürüdüğünüzde göreceğiniz, surdan geçişi sağlayan kapıdan girin. Kapıdan çıktığınızda sağa doğru giden yoldan yürümeye devam edin. Fiskaya Yokuşu’nun başında 1870’te Sanayi-i Nefise Mektebi olarak inşa edilen 2000’lerde Ticaret ve Sanayi Odası’na ev sahipliği yapmaya başlayan yapıyı göreceksiniz. Yapının arka cephesinde kalan ve çoğunlukla gençlerin uğrak mekânı olan Roj Cafe’de oturup manzara eşliğinde çayınızı yudumlayabilirsiniz.

8. FISKAYA

90’larda yaşanan köy boşaltmaları sonucu yaşanan göçlerle Diyarbakır’da kurulan bir diğer mahalle de Fiskaya. Bu mahalle politik arka planı, yoksulluğu ve sürekli gündeme gelen kentsel dönüşüm projeleri ile

meşhur. Fiskaya bugün çok sessiz, fakat önceleri Diyarbakır’da herhangi bir kitlesel eylemin dalga dalga yayılmaya başladığı mahallelerden biriydi. Bu mahalleye giden kıvrımlı yolun hemen başında duran Ticaret Odası ise bize yoksulluğun yanı başında şehrin durmadan işleyen ekonomisine işaret eder. Ticaret Odası’nın hemen yanında bulunan, sur dibine kurulan ve Roj Cafe’nin de bulunduğu alan Kent Terası olarak adlandırılrsa da kentte yaşayanlar tarafından pek benimsenmedi. Fiskaya’ya bakan cephenin camekânlarla örüldüğü kafe, Diyarbakır’da özellikle genç kuşağın vaktini geçirdiği, protest müziklerin çaldığı bir yer. Gençler burada kürsülere yerleşmiş üçerli beşerli gruplar halinde gündeme dair hararetli sohbetler eder.

Kent Terası’ndan aşağıya baktığınızda, karşınızda Hevsel Bahçeleri’nin arkasında kalan Dicle Üniversitesi’ni göreceksiniz. 2014’te uygulamaya geçirilen Dicle Vadi projesi kapsamında yukarıda kent terası aşağıda ise bir zamanlar lüks bir kafe olarak düşünülen bir binanın varlığı, tarihî Fiskaya Şelale’sinin doğal peyzaj görünümünü bozuyor. Mahalle sakinlerinin tepkisi karşısında mekânı ranta açmanın bir sembolü haline gelen ve varlığını koruyamayan bu bina, iskelet yapısı kalacak şekilde inşaat halinde duruyor ve bir sosyal tesise dönüştürüleceği söyleniyor. Geldiğiniz yoldan gerisin geri devam ederek Surlar boyunca yürüdüğünüzde Dağkapı’ya ulaşacaksınız. Buradan geçerken yıllardır aynı yerde duran seyyar tezgâhlarda satılan meyvelerden muhakkak alın. Dağkapı’ya ulaştığınız an meyve tezgâhlarının olduğu sokağın diğer tarafında bir otopark göreceksiniz. Burası aslında eski İlçe Otogarı. Yeri taşınmadan önce çevre il ve ilçelere giden dolmuşlar buradan kalkıyordu. Eski tabelası ise hâlâ yerinde. Sur rotası boyunca Ciwan Haco’nun ‘Dîyarbekir’ albümünü dinlemenizi öneriyoruz. Dağkapı’ya ise özellikle Min Navê Xwe Kola şarkısını bırakın. *“Min navê xwe kola li bircên Diyarbekir/ Ez Şêx Seîde kal, bijîşk Fuad im...”* *

* *“Adımı kazıdım Diyarbekir Burçları’na
Ben pir Said, doktor Fuad’ım...” (Rojen Barnas’ın bir şiirinden)*

Bu yürüyüş rotası Dağkapı'dan çıkan Elazığ Caddesi ve Urfakapı'dan çıkan İstasyon Caddesi arasındaki alanı kapsar. Bu alan Diyarbakır'da kentsel gelişimin planlı ilerlediği ve Suriçi'nden sonra yerleşime açılan ilk bölgedir. Bu sebeple kentte ihtiyaç duyulan neredeyse bütün yapılar bu bölgede toplanmıştır. Burası, kütüphaneler, sinemalar, tiyatrolar, okullar, hastaneler, kamu kurumları, lojmanlar, oteller ve 2014'de yıkılmış olan stadyumla birlikte kenti birçok anlamda besleyen bir bölge olarak öne çıkar. Başlangıç noktası olan Dağkapı'dan çıkıldığında hemen solda kentin büyük meydanlarından Dağkapı Meydanı ve meydana bakan konumlarıyla kent kimliği için önemli yapılardan olan Dilan Sineması ve Orduevi binaları görülür. Elazığ Caddesi boyunca ilerleyerek, sağda hastane ve kamu binaları, solda ise öğretmenleri ve sanat okulu yapılarını geçtikten sonra Diyarbakır'ın ilk alışveriş merkezi olan, üstünde konut yapılarını da barındıran klasik AVMLerden farklı Diyar Galeris ile karşılaşabilirsiniz. Ardından Lise Caddesi'nden geçilir ve Ali Emiri Caddesi'ne vardıldıktan sonra Surların dış çeperi boyunca devam eden yeşil alanı kat ederek Vilayet olarak adlandırılan bölgeye varılır. Rota, yüksek duvarlarla çevrili vali konağını geçtikten sonra Ofis semtinde kentsel dönüşüm için bekleyen boş alanları kat eder. Ofis semtine adını veren Toprak Mahsulleri Ofisi'ni ardında bırakarak kent için önemli noktaların izlenebildiği İstasyon Caddesi'nden geçer. Caddeniz Bağlar'a kıvrılan üst geçitle kesiştiği yerde, TCDD lojmanlarına komşu olan gar binasına ulaşarak sona erer.

9. Dağkapı Meydanı (Şeyh Said Meydanı)
10. Ziya Gökalp Lisesi
11. Anıt Park
12. Toprak Mahsulleri Ofisi
13. Tren Garı

Başlangıç: Dağkapı Meydanı (Şeyh Said Meydanı)
Bitiş: Diyarbakır Tren Garı
Mesafe: 7 km
Ortalama Süre: 3 saat

9. DAĞKAPI MEYDANI (ŞEYH SAİD MEYDANI)

Kentin Suriçi'nden sur dışına doğru açıldığı iki noktadan biri olan Dağkapı diğer adıyla Harput Kapı'dan ulaşılan meydan, 1932 yılında dönemin valisi tarafından, kentin "hava alması için" Dağkapı Burcu ile Tek Beden Burcu arasındaki iki burç ve yaklaşık 200 m'lik surun yıktırılması ile oluşturulmuştur. Dağkapı'dan başlayan Elazığ Caddesi yaklaşık 8 km'lik düz bir hatla Diyarbakır'ın yeni yapılaşma alanı olan Mahabad Bulvarı'na bağlanır. Bir dönem kentin yeşil alanlarından biri olarak Emirgan Çay Bahçesi adıyla kullanılan alan, şimdilerde beton bir meydan; meydanın altı da otopark. Meydan ayrıca toplanma, dinlenme, gösteri ve protesto alanı olarak da kullanılıyor ve hâlâ kentin en işlek noktalarından biri.

1950'lerden beri meydana bakan binalardan büyük bir çoğunluğu değişmeden kalmıştır. Dağkapı'dan Elazığ Caddesi'ne doğru yürüdüğünüzde ilk olarak karşınıza çıkan sürekli el değiştiren bina şu an özel bir hastane olarak kullanılsa da, Diyarbakır'da Halkevi binasının yapıldığı alan olmasıyla önemlidir. Diyarbakır Halkevi, Türkiye'de ilk açılan 14 halkevinden biridir. Rus bir mimar tarafından tasarlanan Halkevi binasında, temsil, spor, halk dersaneleri, kurslar, kütüphane, müze ve sergi ihtiyacını karşılayacak birçok mekân vardı. Diyarbakır Filarmoni Orkestrası'nın ilk konserlerinin verildiği bu kültür sanat mekânı 1991'de yıktırılmıştır.

Dağkapı Meydanı'nın kuzeybatısında Ali Emiri Caddesi'nde yer alan bir diğer yapı, Dilan Sineması. 1950'lerde Ermeni yüksek mimar ve mühendis Harutyun Sarafyan tarafından İtalya'daki opera binalarının mimarisinden ilham alınarak tasarlanmış bir yapı. 2300 metrekaarelik bir alan üzerinde kurulan sinema, 18 metrelik perdesi, 70 locası ve 1900 kişilik oturma kapasitesi ile yapıldığı dönem Ortadoğu ve Balkanlar'ın en büyük sineması ünvanı ile uzun süre hizmet vermiş, kentin kültürel belleğine ışık tutan bir yapıdır. İlk sinema deneyimlerini burada yaşayan insan sayısı bir hayli fazladır. Sadece Diyarbakırlıların değil bölgedeki insanların da yoğun

ilgi gösterdiği, 90'larda aylarca gösterimde kalan Mem û Zîn filmi ile akılda kalmıştır. 2009 yılında son film gösterimini yapan sinema, birçok dönüşüm geçirerek günümüzde 10'dan fazla ticari işletmeye bölünmüştür. 2010 yılında Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 1. Grup yapı olarak tescillenmiştir. Dağkapı Meydanı'nın kuzeydoğusunda Elazığ Caddesi'nde yer alan bir başka yapı olan Orduevi Binası, 1971 yılında Tatlıcı kardeşler tarafından yapıldıktan sonra Tatlıcı Otel olarak hizmete açılmış ve 1973'ten itibaren Diyarbakır Subay Orduevi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Diyarbakır'ın ilk gökdeleni olan 13 katlı bina, depreme dayanıklı olmadığı için 2013 yılında boşaltılmıştır. Günümüzde hakkında birçok söylenti olsa da yapının neye dönüşeceği bilinmemektedir. Meydan, etrafında çok sayıda otel, lokanta, tatlıcı, hediyelik eşya mağazaları, hastane ve eczaneler de bulunduğundan günün her saatinde hareketlidir. Meydana, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin aldığı meclis kararıyla, 1925 yılında İstiklal Mahkemesi tarafından 47 arkadaşıyla Dağkapı meydanında idam edilen Şeyh Said'in ismi verilmiş olsa da, yaygın olarak Dağkapı Meydanı denmektedir.

Meydanı arkanıza alarak Elazığ Caddesi'nde ilerlediğinizde solunuzda sırasıyla Orduevi, Anadolu Ajansı binası, Dilan Sineması'nın mimarı olan Harutyun Sarafyan'ın yaptığı Turistik Otel, Öğretmenevi ve Akşam Sanat Okulu ile karşılaşacaksınız. Caddenin sağında ise özel bir hastanenin binası ve 7. Kolordu'ya ait binalar bulunmaktadır. Bu yapıları bitirdikten sonra karşınıza Galeria çıkar. 1998 yılında bölgenin en büyük alışveriş merkezi olarak açılan Diyar Galeria uzun bir dönem Diyarbakır'ın en popüler AVM'si olsa da bir süre sonra mağaza sahiplerinin aralarında yaşadıkları sorunlar, yapıyı bakımsızlığa terk etmeleri ve kent yerleşiminin batıya kayarak o bölgede AVM'lerin artması gibi sebeplerden popülerliğini yitirmiştir. Her ne kadar bir AVM gibi görünse de, üst katları konutlardan oluşan ve birçok derneğe, kültür sanat alanında çalışma yapan topluluğa, film festivallerine, sergilere ve Diyarbakır'ın en popüler özel tiyatro grubunun gösterilerine ev sahipliği yapmasıyla ticari bir yapıdan çok kültür yapısı olarak hafızalarda yer etmiştir. Galeria'nın hemen yanında Şemse Allak Yaşam Parkı'yla karşılaşacaksınız. Bu park dönemin Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir tarafından açılışı yapıp ismi konulmayan, isim verilmesi kadınlara bırakılan bir parktır. Şemse Allak 2003'te Mardin'de ailesi tarafından taşlanarak öldürülen bir kadındır. Parkın yanında Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi binasını göreceksiniz. Parktan karşıya geçip Lise Caddesi'ne girebilirsiniz. Bu caddede yürürken planlı yapılaşmayı hissedebilirsiniz. Benzer kat yüksekliğinde yapılar, benzer dış cepheler ve sokaktan eşit uzaklıkta inşa edilen apartmanlar 1950'lerde yapılaşmaya başlayan tüm semtin imar düzeni hakkında ipuçları verir. Lise Caddesi'nde 200 metre ilerledikten sonra sağınızdaki sokağın sonunda ileride Diyarbakır'ın en büyük caminin inşaatını görebilirsiniz. Karayolları'ndan alınan bu yeşil alanda bulunan ağaçların kesilmesi sebebiyle insanlar tepki göstermiş olsa da, dört katlı tasarlanan caminin yapımına 2016'dan beri devam edilmektedir. Lise Caddesi her iki tarafı konutlardan oluşan bir cadde olmakla birlikte birçok eğitim kurumuna da ev sahipliği yapar. Bu yapılardan daha sokakta yürürken bile bahçe kapısının mimarisiyle dikkatimizi çeken Ziya Gökalp Lisesi'dir.

10. ZİYA GÖKALP LİSESİ

1893'te öğretime başlayan, Türkiye'nin en köklü okullarından Diyarbakır Lisesi'nin Lise Caddesi'ndeki binası, 1948 yılında tamamlanmıştır. Önceki binası Vali Hasan Paşa'nın Fiskaya'da yaptırdığı binadır. Okulun adı 1953'te "Ziya Gökalp Lisesi" olarak değiştirilmiştir. Yaklaşık 3 bin öğrencinin eğitim gördüğü bina, bugün de kentin en büyük liselerinden biridir. İki katlı ve üç koridorlu binanın üç girişi vardır. Betonarme bina, planı, yapım tekniği, malzemesi, güneş kırıcıları, pencere söveleri, yatay silmeleri, kolonlu girişi ve girişin üstündeki terası ile modern okul binalarının mimari özelliklerini yansıtır. Giriş merdiven basamakları bazalt taştan yapılmıştır. Ziya Gökalp Lisesi yetiştirdiği çok sayıda siyasetçi, şair, akademisyen, sanatçı ve işadamı ile bilinir.

Ziya Gökalp Lisesi'nin hemen bitiminde solda Ali Emiri 3. Sokağı geçip Ali Emiri 4. Sokağa girin. Sokağın sonunda semtin ilk planlandığı dönemler olan 1950'lerde yapıldığı tahmin edilen üç katlı ve bahçeli Güllü Apartmanı dikkatinizi çekebilir. Geçmişte sokağın bütünü karşılıklı olarak üç katlı bahçeli evlerden oluşsa da, apartmanların çoğu yıkılıp yerlerine daha yüksek konutlar ya da iş merkezleri inşa edilmiştir. Ali Emiri 4. Sokağı bitirip solunuza Sur'ları alarak yaklaşık 200 metre kadar yürüyüp, sağdaki Çiftkapı'dan çıkan Hintli Baba Caddesi'ne girin; caddenin hemen başında sağda Ok Pasajı'nda Diyarbakır'ın belki de sonuncu analog fotoğraf makinesi tamir eden ustasının dükkânı bulunuyor. Yaya ve araç trafiği açısından hayli hareketli olan bu caddede birçok kamu kurumu var. Caddeye girdikten sonra solda adını Diyarbakırlı bir kadından alan Esmâ Ocak Kültür Parkı'nı göreceksiniz. Parkın hemen yanında Eski Kültür Sarayı dikkat çeker. 1987 yılında inşa edilen Kültür Sarayı, Diyarbakır'da Devlet Tiyatrolarının başlangıcı olan Orhan Asena Sahnesi'ne ev sahipliği yapmıştır ancak uzun süre akıbeti belirsiz kalmıştır. Diyarbakır'da 1923-50 yılları arasında Vali Konağı, Gar Binası, Tekel İçki Fabrikası, Halkevi, İnönü İlkokulu, Postane Binası gibi çok sayıda kamu binası inşa edilmiştir. Tarım İl Müdürlüğü Binası da bu yapılardan biridir. Böylece, yüzyıllardır sur içinde yaşayan halkın sur dışına çekilmesi planlanmıştır. Tüm bu yapılar Sur dışında yapılaşmaların öncelikli başladığı Ofis/Vilayet bölgesinde yoğunlaşmıştır. Tarım binasını arkanızda bırakıp yaklaşık 200 m yürüdüğünüzde solunuza Anıt Park çıkacak.

11. ANIT PARK

Diyarbakır'ın en eski parklarından biri olan Anıt Park, şehrin en işlek caddelerinden biri olan Ekinciler Caddesi'nin bitiminde valiliğin tam karşısında bulunuyor. Cumhuriyetin ilanından sonra devletin saygınlığına uygun simgesel yapıların "gerekliliği", 1935 yılında kente demiryolunun gelişi, Suriçi ticaret ve konut alanlarının gereksinimlere yanıt verememesi ve ülke çapında başlayan imar hareketleri, Sur dışındaki yapılanma sürecini hızlandırmıştır. Yeni kentin merkezinde yer alan Atatürk Meydanı (bugünkü Anıt Park ve çevresi), o dönemde birkaç bina ve geniş tarlalardan oluşuyordu. Parkın İnönü Caddesi tarafı 2015'ten sonraki süreçte trafiğe kapatıldı. Anıt Park, valiliğin tam karşısında olması ve Atatürk anıtının yer alması sebebiyle resmî tören ve günlerin de kutlandığı bir parktır. Park neredeyse tek başına Ofis ve Vilayet semtlerinin yeşil alan ihtiyacını karşılar. Semtteki yeşil alanların büyük çoğunluğu askerî alanlardan oluştuğu için kullanıma açık değil. Etraftaki idari ve güvenlik birimlerinin korumalı alanlarına rağmen, çok seçeneği olmayan semt insanların özellikle yaz akşamları ailece geç saatlere kadar zaman geçirdiği, serinleyip nefes aldıkları bir parktır burası.

Sağınıza Karayolları Müdürlüğü'nü alarak Hintli Baba Caddesi boyunca yürüyüp parkı bitiriyorsunuz. Caddenin bitiminde sağa dönüp Kışla Caddesi'ne giriyorsunuz. Bu caddede de Vali Konağı, Devlet Malzeme Ofisi, Karayolları ve askeriye ait lojmanlar bulunuyor. Ardından soldaki Cahit Sıtkı Tarancı Sokağı'na giriyorsunuz. Sokağın bir kısmı trafiğe kapalı; ilerledikten sonra sağdaki Faik Ali Sokak'tan geçerek Rızvanağa Caddesi'ne çıkıyorsunuz. Bu caddenin bir tarafında 5-6 katlı konut yapıları kentsel dönüşümle yıkılıp yeniden yapılmış, binaların zemin katlarında da lüks kafeler ve restoranlar açılmış. Sokağın son bölümünden sola girildiğinde yaklaşık 400 m uzunluğunda taşıt trafiğine kapalı Sanat Sokağı bulunuyor. Diyarbakır'ın en işlek sokaklarından biri olan Sanat Sokağı iki tarafında kafelerin bulunduğu, kafe işletmecilerinin sokağı işgal etmesi üzerine belediye ile çekişmelerin yaşandığı bir yer. 2016 yılında düzenleme çalışmalarını tamamlayan Büyükşehir Belediyesi, sokağın yeniden masa, sandalye ve tezgâhlarla kapatılması üzerine denetim yaparak tümünü kaldırttı ve sokağı yeniden düzenledi. Ancak sokak, yakın geçmişte sahip olduğu buluşma alanı olma özelliğini Ofis semtinde açılan çok sayıda kafeye paylaştığı için eskisi kadar yoğun kullanılmıyor. Sanat Sokağı'nı bitirdikten sonra semtin araç trafiği ve yaya yoğunluğu en fazla olan Ekinciler Caddesi'ne girip sağa doğru ilerlediğiniz zaman toplam dört ayrı girişi olan Ofis Yeraltı Çarşısı'nı göreceksiniz. Ofis kavşağından Akkoyunlu Caddesi'ne devam ettikten bir süre sonra TMO siloları ile karşılaşacaksınız.

12. TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ

Bulunduğu semte adını veren Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), Akkoyunlu Caddesi'nin Ekinciler Caddesi ile oluşturduğu kavşak bölgesinde yer alan, yerleşke biçiminde bir yapı grubudur. Demiryolu ile Akkoyunlu Caddesi arasına sıkışmış bölgenin ön kısmında idare binası, lokal, lojmanlar, güvenlik birimi ile kömürlük, daha geri alanda ise malzeme deposu, şube hizmet binası ve silolar yükselmektedir. Bunun yanında idare binasının hemen arkasındaki malzeme deposu, dönem özelliklerini taşıyan biçim, malzeme, teknik ve tasarımı yansıtmaktadır. 1956 yılı yapımı, iki bloktan oluşan ilk dönem lojmanlar, günümüzde de kullanılmaktadır. Yapıldığı dönem kentin en uç noktalarından birine inşa edilen bu yapının çevresi yaşanan kentleşme süreci ile konut yapılarıyla sarılmış durumda; devasa boyutlarına rağmen günlük hayatta etrafında dolaşırken pek de fark edilmeyen bir alana dönüşmüştür.

Toprak Mahsulleri Ofisi'nin tam karşı sokağından devam ettiğinizde Kurt İsmail Paşa 2. Sokağa girmiş olursunuz. Burası, Ofis ve Vilayet bölgesindeki kentsel dönüşümün en açık görüldüğü sokaklardan biridir. Sokağın sağ tarafındaki yapılar Ofis bölgesinin yeni yapılaştığı dönemler olan 60'lı ve 70'li yıllardan kalan az katlı konut yapılarıdır. Sokağın solundaki yapılar ise 90'lı ve 2000'li yıllarda yapılan çok katlı iş merkezlerinden oluşuyor. Bir arka sokak olan Kurt İsmail Paşa 3. Sokak'ta ise Türkiye'nin en çok kullanılan kütüphanesi seçilen Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi bulunuyor. Kurt İsmail Paşa 2. Sokağı bitirip sola dönüp Kışla Caddesi'ne girdiğinizde kentsel dönüşüme uğramış birçok bina arasında bir yapı hemen dikkatinizi çekebilir. Bu yapı, Ofis bölgesindeki konutları en iyi temsil eden iki katlı bahçeli 1957'de yapılmış Karadeniz Apartmanı. Kışla Caddesi'ni bitirip sağa, tekrar Ekinciler Caddesi'ne dönüyorsunuz. Anıt Park'ın güneybatı sınırı boyunca yürüyerek park bitiminde sağdaki İnaloğlu Caddesi'ne giriyorsunuz. Genel olarak konutlardan oluşan sokakta ilerlediğinizde sağda Diyarbakır Devlet Tiyatrolarının bulunduğu Cahit Sıtkı Tarancı Kültür Sanat Merkezi'ni göreceksiniz. Kültür merkezinin hemen karşısındaki Ali Emiri 7. Sokağa girip 200 m sonra sağa dönün. Mahmut Azizoğlu Caddesi adını taşıyan bu yolda yürümeye devam ettiğinizde Kültür ve Kongre Merkezi ile karşılaşacaksınız. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin 2013 sonunda temelini attığı 23 bin 260 metrekaare toplam kapalı alana sahip bölgenin en büyük Kültür Kongre Merkezi, 2016 yılında tamamlanmış. Kentteki kültür ve sanat faaliyetleri ile kongre ve konferanslara ev sahipliği yapma amacıyla kurulan merkezde, 360 derece dönen tiyatro sahnesi, 1740 kişilik konferans salonu, 280 kişilik kapasiteye sahip tiyatro, 308 kişilik sinema, 100 kişilik sinema eğitim salonu ve çocuk oyun alanları bulunuyor. Kültür Merkezi'ni geçerek sağdaki İstasyon Caddesi'ne giriyorsunuz. Üst geçidi ve eski bir okul olan Atatürk İlköğretim Okulu'nu arkanızda bıraktıktan hemen sonra bir zafer takı dikkatinizi çekebilir. İlk yapım tarihine kesin olarak ulaşamayan fakat 1980'lerde yenilendiği öğrenilen tak, Urfakapı'yı tren garına bağlayan hat üzerinde farklı yönlerden gelenleri, vatan sevgisiyle ilgili farklı sözlerle

karşılar. Caddenin karşı tarafı Sümerpark'a kadar DSİ müdürlüğü ve lojmanlarına ait bir alan. TRT Müdürlüğü binasını da geçtiğinizde büyük bir inşaat alanı ile karşılaşacaksınız. Bu alan Diyarbakır Atatürk Stadı'nın bulunduğu alandı, 2014'te yıkıldı, imar değişikliği kararı ile bu parsel AVM ve konut alanı olarak yeniden düzenlendi ama henüz bir temel atma işlemi gerçekleşmedi. Kentteki konumu ve çevresindeki yapılar açısından önemli bir noktada bulunan bu parselin ihtiyaç doğrultusunda spor tesisi olarak değerlendirilmesi beklense de yeni stad şehrin en uç noktalarından birine inşa edilmiş durumda. Eski stad alanının tam karşısında Sümerpark bulunuyor. Kentteki büyük yeşil alanlardan biri olan toplam 80 bin m²'lik parkın 10 bin m²'lik alanı kapalı fabrika (eski Sümerbank halı fabrikası) alanından oluşuyor. Parkta Mehmed Uzun Kent Kütüphanesi, Amed Sanat Galerisi, ortak kullanıma yönelik çok amaçlı salonlar, sinema salonları, derslikler ve atölyeler ile birlikte kafeterya bulunuyor. Ayrıca Kadın Destek Merkezi, Çocuk Destek Merkezi, Sağlık Merkezi, Gençlik ve Spor Merkezi, Kent Gönüllüleri Merkezi, Meslek Edindirme Merkezi, Engelli Destek Merkezi gibi sosyal alanlarda çalışmalar yapan merkezler bulunuyor. Sümerpark'ın iki giriş-çıkış noktasından biri olan Mehmet Akif Ersoy Bulvarı üzerindeki çıkıştan çıktığınızda tam karşınıza Demiryolu lojmanları çıkacak. Parktan çıktıktan sonra yaklaşık 100 metre sağa doğru ilerleyince Gar Binası ile karşılaşacaksınız. Gar Binası'nın tam önündeki kavşak noktası ve çevresi tam olarak bir meydan olmanın özelliklerini taşımasa da İstasyon Meydanı olarak kullanılmaktadır. Birçok miting, gösteri, kutlama, konser ve festival gibi etkinlikler ev sahipliği yapmış olsa da, 1 Mayıs ve 8 Mart eylemleri ve 5 Haziran 2015'te HDP mitingi sırasında yaşanan ve toplumsal hafızada yara bırakan patlama ile hatırlanır.

13. TREN GARI

Suriçi Urfakapı'dan düz bir hat, İstasyon Caddesi ile İstasyon Meydanı'na ve gara bağlanır. Tren Garı 1935 yılında cumhuriyetin politik simgesi haline gelen ve erken Cumhuriyet dönemi ile özdeşleştirilen en önemli devlet teşebbüslerinden biri olan demiryolu ağının Diyarbakır'a ulaşmasıyla inşa edildi. Kentin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamının gelişmesine katkı sağlayan demiryolu ulaşımı ile Diyarbakır, bölgenin önemli illerinden biri oldu. Demiryolu ve istasyon binası, yerleşme açısından uygun olan batı kesimdeki düz alanda inşa edilmiştir. Modern mimarinin özelliklerini yansıtan Diyarbakir Gar Binası iki katlıdır. Alt katında idari birimler, üst katta ise iki lojman birimi vardır. Alt kattaki büyük dörtgen pencereler, üst katta daha küçük kare pencerelerle yatay çizgiler ve dikey güneş kırıcılar, simetrik, süssüz düzenlemeler, düz çatılar ve geometrik cephe kompozisyonları ile yapı, modernizmin kentteki ilk örneklerinden biridir. Bugün de Gar Binası olarak hizmet vermektedir. Hemen yanında şehrin genel akışı içinde bir nefes alanı olarak görülebilecek TCDD Lojmanları vardır.

Tren Garı'nın hemen arkasından Şehitlik Mahallesi'nin de bağlı olduğu Diyarbakır'ın en büyük ve kalabalık semti olan Bağlar'ın başladığı bölgeye geçiyorsunuz. Bu iki bölge arasındaki fark, sokak ve cadde genişliklerinden yapılar arasındaki mesafeye kadar birçok noktada kendini hissettirir. Ofis-Vilayet bölgesinin düzenli yapılaşması, yeşil alanları, keskin bir çizgi ile burada sonlanıyor.

B A Ğ L A R

Şehitlik Mahallesi'nin sınırında yer alan Diyarbakır Tren Garı'nda başlayan bu rota, hemen yanındaki TCDD Lojmanları'nın kente oranla daha temiz olan havasını solumanıza imkân verdikten sonra sizi, terk edilmiş bir ticaret yapısına, bölge halkının deyimiyle Şeytan Pazarı'na yönlendirir. Sonrasında daha çok göçmen halkın yaşadığı ve kuşçuların yoğunlukta olduğu Fatih Caddesi'nde devam eden yürüyüş rotası, caddenin sonunda Bağlar ilçesinin kalbinin attığı noktalardan biri olan Bağlar Dört Yol'daki hareketli kavşaktan geçer. Hemen ardından Bağlar'ın asıl dokusunu oluşturan ara sokaklarındaki üst üste binmiş gecekonduların arasından ilerleyerek Gürüz Un Fabrikası'na uğrar ve Koşuyolu Parkı'na varır. Diyarbakır'ın yakın tarihinde kolektif hafızanın önemli olaylarına tanıklık eden Koşuyolu Parkı'ndan ayrıldıktan sonra yeniden Bağlar'ın içine girerek kolektif hafızada bir başka önemli mekân olan Diyarbakır E Tipi Cezaevi'ne -eski adıyla 5 No'lu Cezaevi- doğru devam eder. Sakarya Caddesi'nde boydan boya uzanan çarşının içinden geçer ve Bağlar'ın günlük ticaret açısından yoğun ve canlı ortamına tanıklık eder. Cezaevinin gri duvarları etrafında yürürken Keresteciler Sitesi'nin ahşap kokusuyla karşılaşılan rota boyunca, Cezaevi'ni geride bıraktıktan sonra kentin farklı mekânsal ve sınıfsal geçişlerinin gözlemlenebileceği Şeyh Şamil Mahallesi'ndeki gecekonduların arasından ilerlenir. Kent içindeki başka bir sürpriz pastoral doku olan Doktorlar Sitesi'nin içinden geçen rota, Diclekent semtinin başlangıç noktası olan Mega Center Alışveriş Merkezi'nde sona erer.

-
- 13. Tren Garı
  - 14. TCDD Lojmanları
  - 15. Dört yol
  - 16. Koşuyolu Parkı
  - 17. Sakarya Caddesi (Sağlık Ocağı Pazarı)
  - 18. Cezaevi
  - 19. Doktorlar Sitesi
  - 20. Mega Center AVM

Başlangıç: Diyarbakır Tren Garı

Bitiş: Mega Center AVM

Mesafe: 7,5 km

Ortalama Süre: 3 saat

14. TCDD LOJMANLARI

Diyarbakir Tren Garı binasının yanında bulunan Tren Garı Lojmanları, 1935 yılında Diyarbakir Tren Garı'yla aynı zamanda yapılmıştır. Tren garındaki memurlar için tasarlanan bu konutlar Alman mimarlar tarafından tek veya iki katlı olarak tasarlanmıştır. Alman aile tipine göre iki ya da üç odalı olarak tasarlanan bu evler hâlâ kullanılmaktadır. Diyarbakir taşı olan bazalttan inşa edilmiş evlerin dışı artık sıvanmıştır ve sadece subasman kotunda bu taşı

görebilirsiniz. Geniş bahçelerine rağmen çok çocuklu aileler için dar bir yaşam alanı olan ve taş bina olmaları sebebiyle yazın serin kaldıkları için aileler tarafından yazlık olarak da kullanılan evlerdir. Yapıldığı dönemde kentin çeperinde olan lojmanlar, şimdi ise geniş bahçeleri ve temiz havasıyla kentin ortasında, Ofis ile Bağlar arasında sıkışmıştır.

Lojmanların içine girdikten sonra temiz havasını soluyup lojmanın bitimindeki çocuk parkını gördüğünüzde U dönüşü yapıp lojman giriş kapısına doğru yürüyeceksiniz ve lojmanın içindeki en yüksek yapı olan su kulesi ile karşılaşacaksınız. Bu su kulesi hem tren garınının hem de lojmanların su ihtiyacını karşılamak için inşa edilmiştir ve hâlâ kullanılmaktadır.

Lojmanlardan çıkarken lojman çıkış kapısının sağında eski bir tren vagonu, solunda ise tren garı binasını göreceksiniz. Tren garı binasının hemen sağında yer altı geçidi yer alıyor. Bu geçidi kullanarak Ofis semtinden Bağlar ilçesine giriş yapmış olacaksınız. Bu geçit Diyarbakır'ın ilk alt geçidi olmakla birlikte uzun yıllar boyunca da tek alt geçidi olarak kalmıştır.

Kentin içerisinde yer alan tren istasyonu, şimdiki konumu ile Bağlar ilçesi ve Ofis semti arasındaki görünmez bir duvar gibi, bu iki bölgenin fiziksel geçişini sınırlamıştır. Bu geçiş için alt geçit sıkça kullanılmaktadır ve çeşitli karşılaşmalara daha fazla imkân vermektedir. Sık kullanılmasından kaynaklı bu alt geçit bazı zamanlar küçük bir pazar alanı haline gelebilmektedir. Her türlü ürünün satıldığı bu alt geçit, 1990'lı yıllarda, devlet okullarındaki eğitim kitaplarının ücretli olduğu dönemlerde, eğitim kitaplarını maddi yetersizliklerden dolayı alamayan çocukların kullanılmış kitaplarını değiş tokuş yaptığı veya geçidin zeminine serdikleri örtünün üzerine özenle bir sarraf gibi dizip sattığı bir mekân olarak kullanılmıştır. O dönemlerde daha sesli ve hareketli bir geçit iken, bugün bir ya da iki satıcının bulunduğu sessiz bir alt geçit haline gelmiştir.

Alt geçitten çıktığınızda kendinizi İstasyon Caddesi ve Cemiloğlu Caddesi'nden akan bir araç trafiğinin içinde bulacaksınız. Durup etrafınıza bakarsanız Ofis'in planlı sokakları ve yapıları yerine, daha iç içe sokakları ve yapıları olan bir caddeye çıktığınızı fark edeceksiniz. İstasyon Caddesi'nin Cemiloğlu Caddesi'ne bağlandığı bu yer Bağlar ilçesindedir ve ilçe adını, daha önce burada üzüm bağlarının bulunmasından almaktadır. 1935 sonrası tren istasyonunun yapılmasından sonra kente göçler başlar ve göç eden insanlar konut ihtiyaçlarını karşılamak için bu üzüm bağlarının bulunduğu

çepere yerleşir. İstasyon hattı, kent içinde yalnızca fiziksel bir sınır çizmemiş aynı zamanda sınıfsal bir sınır da çizmiştir. İstasyon alt geçidini arkanızda bırakıp trafiği delerek caddenin karşısına geçtiğinizde, fiilen Bağlar ilçesinin içindesiniz. Biraz yürüdükten sonra önceleri bölge halkının semt pazarı olarak kullandığı, halk arasındaki adıyla Şeytan Pazarı olarak bilinen ancak 2000'lerin sonunda Bağlar Çarşısı adıyla 78 kadar dükkânın olduğu bir ticaret yapısına çevrilen, artık terk edilmiş bir mekânın içine giriyorsunuz. Daha önce çok sık kullanılan ve yoğun alışverişin yapıldığı bu çarşı mimari yetersizlikten kaynaklı olarak yazları çok ısınan, kışları ise çok soğuyan bir mekâna dönüştüğünden, kira fiyatlarındaki artışın da etkisi ile ıssızlaşmıştır. Bağlar Çarşısı'nın içine girip minik bir tur atıp çıktıktan sonra Karadeniz Balıkçısı'nın önünden geçerek sola dönüp Fatih Caddesi'ne doğru yönelmiş olacaksınız. Fatih Caddesi, güney paralelinde bulunan Göçmenler Caddesi ile Diyarbakır'a gelen göçmenlerin yaşadığı bölgenin etrafını çevreleyen iki cadde görevi görür. Daha önceleri Bulgaristan göçmenlerinin yaşadığı bu bölge Suriye'de yaşanan savaştan sonra ise Suriyeli göçmenlerin yaşadığı bir bölge olmuştur. Fatih Caddesi boyunca ilerledikçe caddenin her iki tarafında bulunan kuş dükkânlarının önünden geçeceksiniz. Kuş sesleri, kokuları ve yerde bolca bulunan tüylerinin varlığıyla buranın neden Kuşçular Caddesi olarak da bilindiğini teyit etmiş olacaksınız. Dörtüol'a doğru sayıları daha da artan kuşçuların önünden geçerken farklı türlerde güvercinler ile horoz, tavuk hatta tavşanın da satıldığı dükkânlar göreceksiniz. Fatih Caddesi'nde güvercin mezarları ya da güvercin güzellik yarışmaları yapılan bazı kahvehanelere denk gelme şansınız olabilir.

15. DÖRTYOL

Fatih Caddesi bittikten sonra kendinizi bir bulvar olan Dört Yol'da bulursunuz. Aslında altı caddenin bağlandığı bu bulvar, altı yönden akan araç trafiğinin sebep olduğu kaos ve araçların korna sesleri ile bulvarın üzerinde bulunan işportacılarla esnafın bağırışları bir an için kalp atışlarınızı hızlandıracaktır. Dört Yol'u harita üzerinden okuduğunuzda bu ilçenin tek açık mekânı olduğunu bu nedenle bütün hareketin buraya aktığını okuyabilirsiniz. Bulvarın tam ortasında yer alan alandaki banklarda oturup sohbet eden amcalar ile karşılaşabilirsiniz.

Dört Yol'u geride bırakıp Nühket Coşkun Caddesi boyunca ilerlediğinizde, ara sokaklardan birine girip daracık yollardan yürürken, Bağlar'ın yoksul ailelerin oturduğu bir ilçe olduğuna tanıklık edeceksiniz. Bu ailelerin üst üste ve yan yana kendi imkânlarıyla ürettikleri, çoğunlukla damları ve avluları olan bu sıkışık evler, daha çok cadde üzerinde inşa edilmiş 4-5 katlı binaların gölgesinde kalır. Güneş ışığı görmeyen ve bu nedenle Diyarbakır iklim koşullarında sağlıklı olmayan bu evlerin bulunduğu sokaklardan geçerken Bağlar İlçe Belediyesi tarafından yapılan Solin Çocuk Oyun Evi ve Yüzme Havuzu'na rastlayacaksınız. 2014 yılında Bağlar halkının hizmetine açılan bu havuz, Bağlar'ın en eski mahallelerinden biri olan Kaynarteppe Mahallesi'nde bulunur. Solin Çocuk Oyun Evi'nin bu sokağa bakan cephesinde 2016'da yaşanan çatışmalı sürecin izleri yer almaktadır.

Solin Çocuk Oyun Evi ve Yüzme Havuzu binasını geçtikten sonra, 1950'li yıllarda kurulan ve o yıllarda Güneydoğu'nun un ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılayan Gürüz Un Fabrikası'nın yüksek duvarlarının altından geçeceksiniz. Diyarbakırlı işadamı İzzet Gürüz tarafından kurulmuş olan bu fabrika, kurulduğu dönemde kent ekonomisine ciddi bir katkı sağlayan, birçok insanı istihdam eden bir fabrika olması sebebi ile de kent hafızasında önemli bir yere sahiptir. Ancak şu anda aktif olmayan bu fabrika, aktif olduğu dönemlerde kullanılan makineler ve kapısındaki bekçisi ile kentte varlığını sürdürmektedir.

Gürüz Un Fabrikası'nın yüksek duvarlarının altından geçip sağa dönerek Sunay Caddesi'ne çıkacaksınız. Fabrikanın hemen karşısında, bazalt taş görünümlü Diyarbakır Surları girişinden ilham alınarak yapılmış Koşuyolu Parkı'nın kapısını göreceksiniz.

16. KOŞUYOLU PARKI

Koşuyolu Parkı'ndan içeri girdiğinizde 73 dönümlük koca bir park ile karşılaşacaksınız. Şehir merkezindeki bu park kentin toplumsal hafızasında yer eden en önemli mekânlardandır. Bağlar ilçesinde bulunan ve daha önce farklı işlevler için kullanılmış olan park, farklı dönemlerde toplumsal ve siyasal gelişmelerin yansımalarının yaşandığı kamusal alanlardan biridir. Park, Koşuyolu adını, geçmişi 1950'lere dayanan bir hipodromdan almıştır. O dönemde at yarışlarının yapıldığı bu alan halk dilinde Koşuyolu olarak çağrılmıştır. 1970'li yılların sonuna kadar yapılan at koşularının yapılmamaya başlanması ile kent halkının daha aktif kullandığı, çocukların mahalle maçları yaptıkları ve hipodrom tribünlerinde çekirdek çitleyip, 1980 darbesini tartıştıkları bir kamusal alan olarak kullanılmıştır. 1994 yılında belediye kararı ile park yapılmasına karar verilmiş ve 1995'te günümüzdeki halini almıştır.

Koşuyolu Parkı'nda yürürken parkın etrafını çevreleyen, 60 cm yükseklikte alçak duvarlar göreceksiniz. Bu duvarlar daha önce yerden 2 metre yüksekliğinde inşa edilmiş fakat sonra park düzenlemesi yapılarak şimdiki boyutunu almıştır. Parkın sağ tarafında Turgut Özal Bulvarı'na bakan yönünde pazar sabahları bir tente altında erken saatlerde kurulan ve öğlene kadar süren Bit Pazarı yer almaktadır. Daha önce Suriçi'nde kurulan bu Bit Pazarı 2016'da Suriçi'nde yaşanan olaylar nedeniyle Koşuyolu Parkı'na taşınmıştır. Koşuyolu Parkı'na girdiğiniz kapının paralelinde, Sunay Caddesi'ne çıkan kısma varmadan, etrafını anıtların oluşturduğu küçük meydanda bulacaksınız kendinizi. Burada bulunan Yaşam Hakkı Anıtı, 12 Eylül 2006'da parkın bu kapısında patlatılan bomba nedeniyle yaşamını yitirenler için yapılmıştır. Anıtın üzerinde patlamada ölenlerin isimleri ve onları temsil eden yüzler yer almaktadır. Daha sonra faili meçhul kurban yakınlarının, bu anıtın önünde kayıplarının fotoğraflarıyla beraber oturmaları ile kentin hafızasında Cumartesi Anneleri'nin toplandığı anıt olarak da yer edinmiştir. 20 Temmuz 2016'da OHAL'in ilan edilmesinin ardından valilik tarafından eylemlerin yasaklanması ve OHAL sonrasında da izin verilmemesi nedeniyle Cumartesi Anneleri'nin artık önünde toplanamadığı Yaşam Hakkı Anıtı'nın hemen arkasında Özgürlük Anıtı yer almaktadır.

Koşuyolu Parkı'ndaki Yaşam Hakkı Anıtı'nın hemen yanında bulunan kapıdan çıkıp sağa dönerek Sunay Caddesi boyunca yürüdüğünüzde hemen karşınıza çoğunlukla kullanılmayan, rengârenk çelik konstrüksiyon ile yapılmış üst geçit çıkacaktır. Bu üst geçit, Yunus Emre İlköğretim Okulu öğrencilerinin karşıdan karşıya geçerken yaşadığı trafik kazalarından sonra inşa edilmiştir. Bu geçidin üzerine çıkıp mahalleye tepeden bakabilir, okul bahçesinde halay çeken çocuklarla karşılaşabilirsiniz.

17. SAKARYA CADDESİ (SAĞLIK OCAĞI PAZARI)

Koşuyolu Parkı'nı geride bıraktıktan sonra tekrar Nükhet Coşkun Caddesi'ne gireceksiniz. Bu caddeyi biraz yürüdükten sonra sağa dönüp Emek Caddesi'ne döneceksiniz. Buradan sola dönüp Öğretmenler Caddesi'ne girerek Bağlar semtinin en önemli ticaret noktalarından biri olan Sakarya Caddesi'ne varacaksınız. Dükkân sahiplerinin dükkânlarının önüne ürünlerini çıkartması ve işportacıların burada tezgâh açması, caddeyi tam bir pazar alanına dönüştürmektedir. Sakarya Caddesi'ni Nükhet Coşkun Caddesi'ne bağlayan bulvar üzerinde Bağlar ilçesinde yaşayanların çok sık kullandığı Bağlar Sağlık Ocağı'nın bulunması nedeniyle halk, Sakarya Caddesi'ndeki çarşuyu Sağlık Ocağı Pazarı olarak adlandırır. Bu sağlık ocağının bulunduğu yerde şimdi bir karakol yapılmıştır. Düğün, kına, nişan, sünnet, bayram, hac ziyareti malzemeleri satışının daha ağırlıkta olduğu bu cadde, bütün Diyarbakırlıların bildiği ve alışveriş yaptığı sürekli kalabalık ve hareketli bir yerdir.

Sakarya Caddesi'nin hemen karşısında bulunan Yahya Kemal Beyatlı İlkokul binasını gördükten sonra sağa dönerek Medine Bulvarı'na gireceksiniz. Emek Caddesi bulvarının üzerinde bulunan etrafı beton ayaklarla çevrilmiş Emniyet Müdürlüğü Ek Binası yerleşkesine varacaksınız. Daha önce Polis Okulu olarak kullanılan bu yerleşke, Polis Okulu'nun başka bir yere taşınmasına rağmen hâlâ Polis Okulu olarak bilinir. 2006 Mart Olayları'na tanıklık eden Emniyet Müdürlüğü Ek Binası toplumsal bellekte yer eder. Medine Bulvarı'nı Emek Caddesi'ne bağlayan kavşakta yer alan bu yerleşke en yoğun olarak Bağlar ve Ofis'i etkisi altına alan, Diyarbakır'da 10 kişinin ölümüyle sonuçlanan ve 5 gün süren Mart Olayları'nın yoğun olarak yaşandığı yerlerden biridir.

Polis Okulu'nu geride bıraktıktan sonra Emek Caddesi boyunca yürüdüğünüzde karşınıza Cezaevi'nin gri ve soğuk beton ayakları çıkacak. Sağa dönüp cezaevinin girişinin bulunduğu sokağa girerek dümdüz yürüdüğünüzde, cezaevi kompleksinin etrafından dolaşip Keresteciler Sitesi'ne varacaksınız. Cezaevinin hemen arkasında kendi içinde küçük bir mahalle olan Keresteciler Sitesi, eskiden ahşap elektrik direklerinin yapıldığı bir yer olduğundan 'direkhane' olarak da bilinir. Hemen cezaevi ile sırt sırta bulunan bu mahalle, oraya yaklaştığınız anda ahşap kokusu ile kendini belli eder. Kerestecilere yaklaştığınızda Cezaevi'nin beton ayaklarının yarattığı gri, sert, soğuk ve güvensiz dokusu yerini, ahşabın sarımsı, yumuşak, sıcak ve güvenli hissettiren dokusuna bırakır. Keresteciler Sitesi'ne girip küçük bir tur attıktan sonra dışarıya çıkıp kavşaktan sola dönerek tekrar cezaevinin soğuk ve gri beton ayakları eşliğinde Cengizler Caddesi boyunca yürüyeceksiniz.

18. CEZAEVİ

Cengizler Caddesi boyunca size eşlik eden beton bariyerlerin ardında, Diyarbakir E Tipi Cezaevi, eski adıyla Diyarbakir 5 No'lu Cezaevi vardır. 1980 yılında Adalet Bakanlığı tarafından yapılmıştır. 12 Eylül 1980 sonrası askerî yönetime devredilerek Sıkıyönetim Askerî Cezaevi olarak kullanılmıştır ve 9 Mayıs 1988 yılında tekrar Adalet Bakanlığı'na devredilmiştir. 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında güneydoğudaki siyasi tutukluların çok ağır koşullar altında yaşadıkları bu cezaevi hakkında çeşitli kitap, gazete haberleri ve belgesel çalışmalarında dönemin tanıklarının detaylı değerlendirmeleri yer almaktadır. Hükümet bir dönem 1980'lerde yaşanan ağır koşulların belleğinin yok edilmesi gerektiğini savunmuş ve yıkılacağını ifade etmiş, sivil toplum örgütleri ise bunun kabul edilemeyeceğini ve cezaevinin boşaltılıp yerine müze yapılması gerektiğini dile getirmiştir. Ancak yapı hâlâ cezaevi olarak kullanılmaktadır. Bağlar ilçesinde yer alan bu cezaevi aynı zamanda bu bölgeye ismini vermiştir. Semt, Cezaevi Üst Köşe ve Cezaevi Alt Köşe olarak cezaevinin konumlanışına bağlı isimler almıştır.

Cezaevinin gri renkli duvarlarını geride bıraktıktan sonra yeniden Emek Caddesi'ne çıkacaksınız. Caddenin karşısına geçip cezaevi boyunca size eşlik eden Cengizler Caddesi'ni yürümeye devam edeceksiniz. Cengizler Caddesi'nin karşısına geçip 514. sokağa girdiğinizde sizi Şeyh Şamil Mahallesi karşılayacak. Bu mahalle kentin içinde yer alan bir gecekondular mahallesidir. Gulan Parkı'nın hemen sınırında bulunan bu mahallenin içinden geçerken mahalle sakinlerince üretilen konutları göreceksiniz.

Gecekondular mahallesinin içinden geçip Bağlar Belediyesi tarafından 2011 yılında yapılan Gulan Parkı'na vardığınızda, park ile gecekondular mahallesi arasında bulunan sınır duvarları parkı ve mahalleyi birbirinden ayıran somut bir kesit gibi durur. Bununla birlikte, gecekondular mahallesi sakinlerince bu park, kendi evlerinin bahçesi gibi kullanılmakta ve duvara yüklenilen sınır, anlamını yitirmektedir.

19. DOKTORLAR SİTESİ

Gulan Parkı ile arasında tel çitler bulunan ve Doktorlar Sitesi olarak bilinen bu site daha önce hakim ve savcıların yaşadığı müstakil evlerden oluşuyor. Bu sitede hakim ve savcıların kahyaları veya köyden kente gelmiş aileler

oturuyor. İçerisinde ürün yetiştirilen, büyük bahçeleri olan bu site, kentin bu denli içinde yer almasına karşın içindeyken size kenti unutturur ve kentin içinde gizlenmiş bir köy gibi varlığını sürdürür. Bu sitenin içine girdiğinizde tavuk ve köpek sesleri, çamurlu yolları ve büyük bahçeleri ile küçük bir köyde olduğunuzu hissedeceksiniz. Ancak bu sitenin dışına çıkarak uzaktan bu sitenin etrafına baktığınızda dört tarafı birbirinden farklı şekillenmiş binalar kümesi göreceksiniz.

Doktorlar Sitesi'nden çıktığınızda kent içinde uzunca bir yer kaplayan Gulan Parkı sizi yeniden karşılayacak. Bu parkın içinde kısa bir süre bulunduktan sonra parktan çıkıp Emek Caddesi'ne son bir kez çıkacaksınız. Sola dönerek cadde boyunca yürüdüğünüzde Polis Lojmanları'nın önünden geçeceksiniz. Daha önce polislerin oturduğu Polis Lojmanları'nda şu anda sivil halk oturuyor ve ismi değişerek Gazi Sitesi yapıldı. Bu sitenin içinde kendi fırını, terzisi ve bakkalı bulunmaktadır. Gazi Sitesi'ne uzaktan bir bakıp devam ederek Emek Caddesi'nin karşısına geçtiğinizde Mega Center AVM'ye varacaksınız.

D i C L E K E N T

Bağlar ve Diclekent'in sınır hattında yer alan ve popüler kültürün 2000'lerde kentteki ilk örneği olan Mega Center AVM'den başlayan rota, kültür-sanat alanında birçok etkinliğe ev sahipliği yapmış, içinde ıhlamur ağaçlarının olduğu Parkorman'dan geçer. Değişen politik süreç içinde farklı işlevler yüklenen Cegerxwîn Kültür Merkezi'ni ve kadınlar için tasarlanmış ancak belediyelere kayyum atanmasıyla birlikte kültür merkezindeki dönüşüme benzer biçimde kuruluş amacından uzaklaştırılmış Ekin Parkı'yla devam eder. Rota, kentin farklı noktalarında benzerleriyle karşılaşabileceğiniz, adı yasaklanmış olsa da hafızasını koruyan Nefel Parkı'ndan geçerek, kentin ilk "modern" gökdelenleri sayılan Polat Sitesi'ne varır. Tenhalığı ve tamamlanamamış haliyle belirgin bir alan kaplayan Polat Sitesi'nden sonra yeşil kuşak olarak adlandırılan parkı takip ederek "kentleş(e)memiş" Peyas Köyü'ne ulaşılır. Peyas Höyüğü'nün tepesinden şehre bakarak kentin içinde sıkışmış köyü seyredip "modern surlarla" çevrili bu alandan, daha önce konut alanı olarak kullanılan ancak şu an her caddesinde farklı hizmetler sunan Diclekent Villaları'ndan geçilir. Kayapınar Caddesi'ndeki düğün salonlarının önünden ilerleyerek etrafında boş arazilerin bulunduğu, atanmış belediye yönetiminin yeni bir hafıza yaratmaya çalıştığı Kent Meydanı'na ulaşılır. Rota, Kent Meydanı'ndaki çıplak alanı ve mekânları geçerek Mahabad Bulvarı'na yönelir. Sağında ve solunda lüks, tek tip binaların ve zincir kafelerin yer aldığı 75 Yol'dan devam ederek Dünya Kavşağı'nda son bulur.

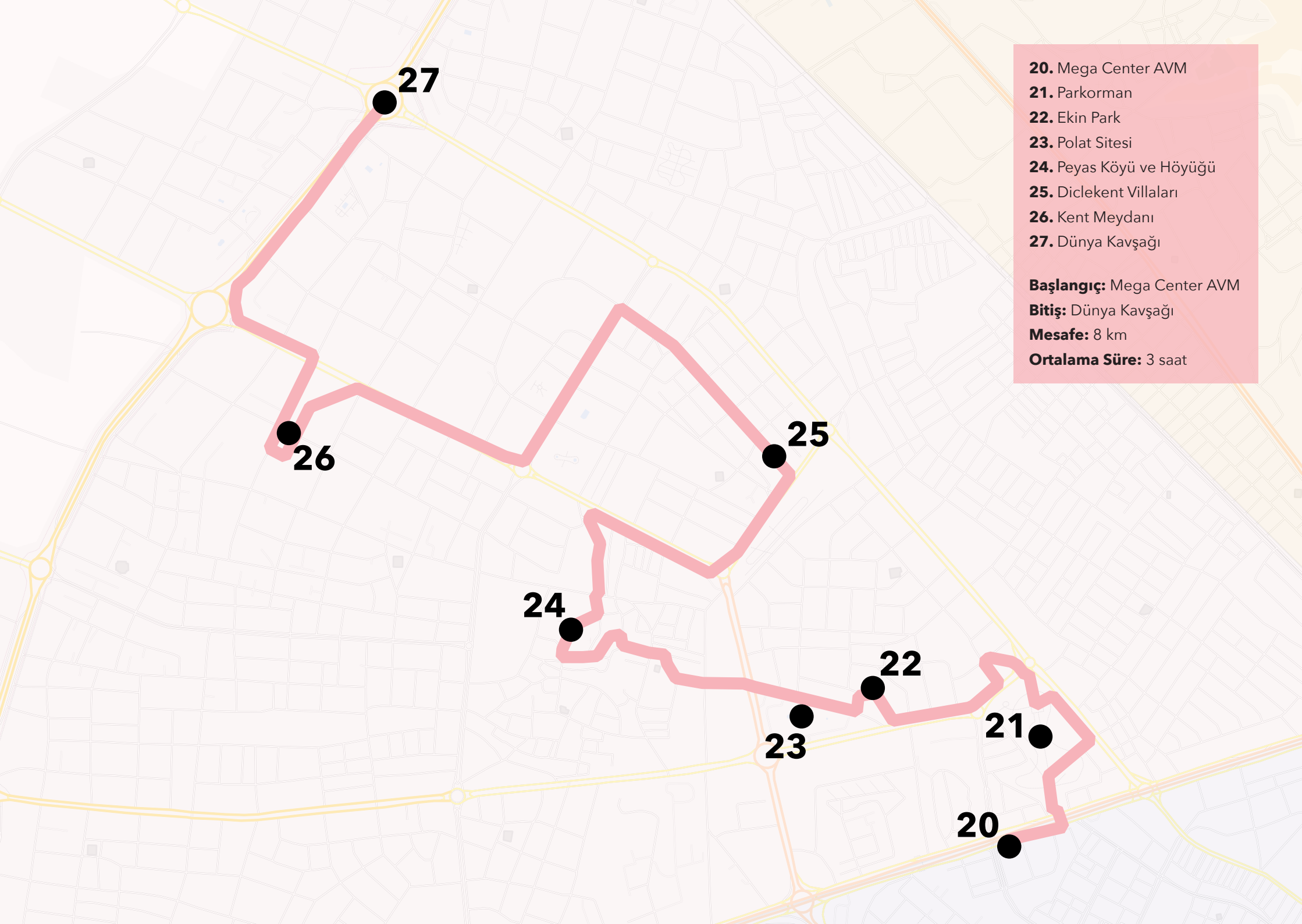
- 20. Mega Center AVM
- 21. Parkorman
- 22. Ekin Park
- 23. Polat Sitesi
- 24. Peyas Köyü ve Höyüğü
- 25. Diclekent Villaları
- 26. Kent Meydanı
- 27. Dünya Kavşağı

Başlangıç: Mega Center AVM

Bitiş: Dünya Kavşağı

Mesafe: 8 km

Ortalama Süre: 3 saat

Kentin, ismini şimdilerde tarihî bir anlatıya dönüşen büyük bağlardan ve bu bağların ortasında yer alan bağ evlerinden alan Bağlar ilçesi ile son yılların batıya doğru genişleyen yüzü olarak tanımlanan Kayapınar ilçesi arasında paralel bir şerit gibi uzanan Urfa Yolu'na varacaksınız. Bu uzun ve trafik akışı yoğun olan caddenin güneybatı yönünde hareket ettiğinizde, gittikçe ilerleyen ticari kavşak olma özelliğine bağlı olarak, sıralı dükkânları kent silüeti bitesiye izleme şansınız var. Kuzey doğu istikametinde hareket edildiğinde ise Dicle Vadisi'ne, oradan daha yatay ve lüks yapılaşmaların bulunduğu villalar silsilesinden sonra Dicle Üniversitesi'nin Dicle Nehri boyunca uzanan geniş kampüsüne ulaşmak mümkün. Bu yol, kentin temel yollarından biri olduğundan, üzerinde belirli aralıklarla dizilmiş üç alışveriş merkezi bulunmaktadır. Bunların hepsini rotamız seyrinde görmek mümkün olmasa da bu bilgi, halihazırda irili ufaklı yedi tane alışveriş merkezi bulunan kentin ticari aksı açısından yolun önemini göstermek için yeterli. Urfa Yolu, aynı zamanda 90'larda zorunlu göç sonrası çok kimlikli ve dağınık bir yerleşim alanı haline gelen Bağlar'ı, yeni yüz olarak markalaştırılmaya çalışılan yüksek katlı ve homojen bir görünüm seyreden Kayapınar ilçesinden ayıran sınırdır. Bağlar ilçesinin en önemli ana caddelerinden biri olan Emek Caddesi'nin bulvara bağlandığı noktada; hemen sağda kentin ikinci büyük alışveriş merkezi olan Mega Center durmaktadır.

20. MEGA CENTER AVM

Rotanın başlangıcını oluşturan bu alışveriş merkezi, kentin ilk alışveriş merkezi olan Galeria'ya yetişememiş genç nesil için bir ilkler alanını oluşturur. 2002 yılında şatafatlı bir törenle açıldığında buranın, kentin diğer merkezi noktalarından biri sayılabilecek Urfa Yolu'ndaki akıştan dolayı doğal bir çekim alanı olacağı öngörülmüştü. 12 milyon dolarlık yatırım, bölgede 46 kez uzatılan ve 15 yıl aralıksız süren Olağanüstü Hal'in kalkma arifesinde bir olağan sermaye girişi olarak görülmekteydi. Gazete manşetlerinde "Doğu'da Olağan Hale MEGA Karşılama" başlığıyla yayınlanan haberler bu durumu teyit eder nitelikteydi. Açılışına üç bin kişinin katıldığı, izdiham sebebiyle yürüyen merdivenlerin durdurulmak zorunda kaldığı merkez, kısa sürede kentte sayıları artan alışveriş merkezlerinin varlığıyla parlak günlerini ancak 2000'lerin sonlarına kadar sürdürdü. O güne kadar liseli gençler için popüler kültürün filizlendiği bir alan olarak epey rağbet edilen bir yerdi. Yakın bir zamanda ikinci bir yatırımla yenilenen alışveriş merkezi, kentin ortasında bir outlet merkezine dönüştürülmüş durumda. Geçmişteki popülerliğini yitirmiş olan merkez yine de civarda yaşayanlar ve müdavimleri açısından görece kullanılan bir alan.

AVM'den çıktığınızda kendinizi Urfa Yolu'nda bulacaksınız. Bu cadde boyunca sağlı sollu uzanan banka şubeleri, sizi Parkorman'a taşıyacak üst geçide kadar takip edecektir. Yaklaşık 200 metre sonra sağda ince bir çizgi gibi uzanan Rihan Parkı'nın başlangıç noktasını göreceksiniz. Bu park, tam karşı istikamette uzanan Parkorman'ın bir ardılı gibi durmaktadır. Sırtınıza Rihan Parkı'nı aldığınızda eğer bir de öğlen saatlerindeyseniz, bulvarın rahatsız eden gürültüsünün arasında Parkorman'ın üçüncü kez değiştirilen tabelasını görebilirsiniz. Üst geçidi tırmanmaya başlayın, en tepede kenti yaran bu bulvarın iki yönlü akışını da açıkça görme şansınız olacak. Üst geçidin bitiminde hemen sağınızda Parkorman'ın kemer taklidi yapan 11 gözlü giriş kapısının önünde duruyor olacaksınız. Bu giriş, merdivenlerin bitiminde başlayan Fırat Cafe'yle parkın iki büyük meydanından birine açılıyor. Ağaçların yarattığı koridordan geçin ve yolun tadını çıkarın.

21. PARKORMAN

2007 yılında Ayşenur Zarakolu Parkormanı adıyla açılan park, mahkeme kararıyla Parkorman ismini aldı. Parkın adı, darbe girişimi sonrasında ikinci kez 15 Temmuz Şehitler Parkı olarak değiştirildi. Botanik park olma iddiasıyla açılrsa da Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin sonraki yıllarda Diyarbakır'da gelenekselleşen kültür sanat festivallerinin temel konser alanlarından biri oldu. İki ucuna yerleştirilen Dicle ve Fırat isimli kafeler nedeniyle temsili bir Mezopotamya haritası fikrinden

yola çıkıldığı söyleniyordu. Tam anlamıyla bir botanik park olmasa da 57 değişik türde ağacın ekildiği tematik yollarla bölünmüş; Kuş Kirazı Yolu, İhlamur Yolu gibi. Önceleri Fırat Kapısı'ndan girişte merdivenlerin başında bir duraksama bile kalabalığın ritmine dair seyircisine iyi bir gözlem alanı sunarken, bugünlerde Dicle Kafe'nin hemen önünde duran Barış Heykeli'nin bulunduğu meydanın tenhalığı en dikkat çekici detaylardan biri.

Parkorman'dan ilk çıkışınızı sağdan Kuş Kirazı yolunu takip ederek yapabilirsiniz. Yol sizi Diclekent Bulvarı'nın paralel uzandığı kısma kadar götürecektir. Buradan Cegerxwin Kültür ve Sanat Merkezi'nin arka kapısına çıkacaksınız. Birçok atölyenin, buluşmanın farklı tematik etkinliklerin düzenlendiği merkezin arka kapısından başlayan parkın ağaç gölgelerine kümelenen kursiyerler, merkezin canlı ortamını, müzikleri ve sohbetleri parka taşır. Parkın yan kapılarından biri olan Cegerxwin çıkışından hareketle Diclekent Bulvarı'nda hafif sola doğru dönünce merkezin ana giriş kapısı hemen seçilir. İçerisi yine tıklım tıklım doludur; ancak 2016'da belediyelerin el değiştirmesinin ardından bu yoğunluk bu kez kentin gerçek sorunlarından biri olan kütüphane eksikliğini işaret eder. Binanın içindeki büyük çalışma alanı sınavlara hazırlanan gençlerin kapı önüne biriken kuyruklarıyla uğultuyu büyütür. Binanın girişinde koca harflerle yazılı Cegerxwin ismi 2016'daki kayyum atamaları sonrası değiştirilmeye çalışılmış ancak kentten gelen yoğun tepki sonrası tabela geri asılmıştı. Kürtçe salon isimleri, Diyarbakır kent kültürünün mahalli jargonuna uygun "Ben û Sen", "Kırklar Dağı" gibi görece reddedilmeyecek isimlerle değiştirilmiştir. İsim değiştirilemese de, merkezle ve çevresindeki mekânlarla ilgisi bulunmayan hat işlemesi dış duvarda yeni dönemin habercisi olarak yerini aldı. Diclekent Bulvarı boyunca ilerlerken solunuzda Parkorman devamlı bir şekilde akacak, sağ tarafta ise bulvarın ilk yüksek katlı binalarıyla karşılaşacaksınız. Bu binalar daha ileride başlayacak kapalı sitelerden farklı olarak genelde teker teker inşa edilmiş, caddeye bakan cephesi giydirilmiştir ve her biri ayrı görüntüdedir. 50 metre sonra bir diğer kapıdan parka tekrar giriş yapabilirsiniz. Bu kapı sizi Kuş Kirazı Yolu'nun devamına götürecektir. Dikey olarak ilerlediğinizde parkın diğer ana meydanının ortasında

iki güvercinin bulunduğu Barış Heykeli'ne denk geleceksiniz. Heykel arkanızda kaldığında diğer ana kapıya yaklaştınız demektir. Artık Dicle Cafe'nin önünden geçerek Fırat Bulvarı ile Diclekent Bulvarı'nın kesiştiği büyük kavşağa çıkacaksınız. Geniş bir yaya geçidini atladıktan sonra önünüze hemen 8 Mart Özgür Kadın Parkı tabelası çıkacaktır. Çok küçük bir alan içerisine inşa edilmiş park genelde neredeyse boştur; bir geçiş yolu olma özelliği dışında aktif bir biçimde kullanıldığı söylenemez. Zaten göbekte bulunan karşılıklı konumlandırılmış kadın heykellerinin ortasında açılan doğal patika yolu, geçiş güzergâhı olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ama yine de güneşli günlerde hâlâ çamurla oynayan iki-üç çocuk görmeniz de olasıdır. Parktan Fırat Bulvarı istikametine ilerledikçe yeni bir kapının aralandığını göreceksiniz. Bu bulvar kentin büyük batı yoluna bağlanan ana bulvarlarından biri. Üzerinde sıralı birbirinin tıpkısı siteler ve onların altında ise büyük mobilya mağazaları dizilmiş durumda. Bu süreklilik 150 metre kadar sonra sağda görünen yeşil alanla kırılıyor.

22. EKİN PARK

Bu yeşil alana doğru hareketlenince yapay çimlerle giydirilmiş kolonları ile üzerinde sadece Kayapınar Belediyesi yazılı bir tabelanın sarktığı Ekin Park'a varılır. Ancak girişin zemininde gözden kaçmış olacak ki parkın esas

ismi halen durmaktadır. Bu park kentin ilk kadın parkı olarak 2008'de büyük bir konserle açılmıştır. İçinde kütüphane, Kadın Eğitim Merkezi, Kadın Mutfağı, amfi tiyatro gibi alanların sivil toplum örgütleri ve belediyenin ortak kullanımında olması amaçlanarak tasarlanan alan, uzun yıllar boyunca kadınların işlettiği ve kadın örgütlerinin sıklıkla etkinlikleri için kullandığı, bunun yanında çevre konutlardan ailelerin, gençlerin, çocukların doldurduğu bir alandı. Kadınların kuruluş sürecinde büyük çaba harcadığı, kendi elleriyle inşa ettikleri bu alan, sosyal ve ekonomik alanda kadın görünürlüğünü artırmak amacıyla çalışmalar yürütüyordu. Beybun adında sadece kadınların istihdam edildiği bir restoran vardı. Beybun (papatya) taşın, kayanın arasında tek kökle onlarca tomurcuk veren, ekilmeyen yerden bile çıkan direngen bir çiçektir. Yakın zamanda ise parkın kadın kimliğinin sökülüp atıldığı, ortada başı boş gezen 15-16 yaş aralığında gençler dışında kimsenin görünmediği bir manzara beliriyor. Biraz daha ilerleyince kadın alanının 2017 yılında Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı'na 25 yılına devredildiği görülür. Burada artık özellikle erkek çocukları çekmeye çalışan karatecilik, okçuluk gibi alanlarda verilen kurslarla yeni bir eril kültür inşasına tanıklık etmek mümkün. Açılışında yankılanan "Diyarbakır Kadın Kenti Olacak" söylemlerinden eser kalmamış durumda.

Parkın arka kapısından çıkınca solda Diyarbakır'ın en yüksek ve lüks sitelerinden biri olan Polat Sitesi'nin uzun blokları ufukta beliriyor. Sitenin önüne doğru yaklaştıkça kıyısında bulunan villaları fark etmeye başlıyorsunuz. Yatay biçimde sitenin güvenlik duvarının devamı gibi yerleştirilen bu villalar güvenlik kaygısından mı bilinmez bugünlerde konut olarak değil de ticari alanlar olarak kullanılmakta. Kentin içerisinde bunun gibi birçok yatay yapılaşmanın ortak bir kaderi söz konusu. İçeride kaldıkça bu alanlar terk ediliyor ve ticari alanlara dönüştürülüyor. Sitenin uzandığı küçük sokak boyunca dışarı sarkan ağaçlar sokağa sevimli bir hal katıyor. Tam karşısındaki küçük park alanında ise "... Parkı" tabelası görülüyor. Bu park, Nefel Parkı olarak isimlendirilmiş, ancak mahkeme kararıyla ismi yasaklanmış

ve tabelası sökülümüş. Dönemin yerel yöneticileri bu parkın neden isimsiz bir park olduğunu açıklayan bir tabela koyarak yeni isminin (nokta nokta) parkı olduğunu kentlilere anlatmak istemişler. Ancak yan tarafta ismini parktan alan kiraathane aktif bir biçimde işlemeye devam ettiğinden, halk arasında Nefel Parkı olarak adlandırılmaya devam ediyor. Eğer küçük bir mola vermek niyetindeyseniz bu kiraathanede bir çay içebilirsiniz, masaların arasında dolaşan simitçiden simit alarak atıştırabilir, içerideki eril havaya rağmen sizi yabancı hissettirecek bakışlara maruz kalmadan soluklanabilirsiniz. Mola bittikten sonra parkın içinden geçip rotaya devam edebilirsiniz. Başınızı kaldırdığınızda hemen solunuzda Polat Sitesi'ni görebilirsiniz.

23. POLAT SİTESİ

Diyarbakır'ın Orduevi'nden sonra ilk gökdeleni. Fırat Bulvarı'nın Yeni Yol'la birleştiği kavşağın iki köşesinden birkaç yıllık arayla yükselen bina kümeleri, söz edildiği gibi kıyısında küçük villaları da barındırıyor. Bu binaların tam karşısında bulunan ikinci kısmı ise hâlâ bitmemiş vaziyette. Binaların yan tarafında çelik konstrüksiyon açık halde kalakalmış, inşaat için açılan temeli dolduran atıklarla tamamlanamamışlığı daha da belirgin bir hale gelmiştir.

Koca bir alan demir bariyerle kapatılmış; uçuş güzergâhı tartışmaları nedeniyle tıraşlanan binanın akıbeti kent açısından hâlâ bir soru işareti. Caddenin karşısına geçildiğinde iki gökdelenin yanında boş duran temelin bariyerlerini sağa doğru takip edip arka tarafa varmak mümkün. Burada ilçeyi boylu boyunca dolaşan Yeşil Kuşak alanının bir bölümüyle karşılaşacaksınız.

Yeşil Kuşak yıllar önce açılan bir su kanalı projesinin iptalinden sonra alanın verimli kullanılması için önce temizlenip kullanıma açılır, ancak temizlik çalışması yeterli seviyede yürütülemeyince doldurularak park ve yürüyüş alanına dönüştürülür. Böylelikle ilçenin içinde yeşil bir yaşam borusu açılmış olur. Diğer taraftan bu alan ilçenin en eski köyü olan Peyas Köyü'nün etrafını kuşatan yüksek katlı binalardan ayıran doğal bir sınırı oluşturur. Yeşil Kuşak'ta sağa doğru birkaç adım attığınızda solunuzda Peyas Köyü'nün başlangıcını seçebilmeniz mümkün. Sıra sıra dizilmiş siteleri geçtikten sonra derin bir yarık gibi açılan mahalleye adım atmak sizin için farklı bir deneyimin kapısını aralayacaktır.

24. PEYAS KÖYÜ VE HÖYÜĞÜ

Yerleşik hayatın en az üç kuşak geriye gittiği Peyas Mahallesi'nin sakinleri, burayı hâlâ köy olarak tanımlıyor. Tıraşlanmış ve donmuş yüksek site binalarının hemen arkasında bölgenin tek köyü. Yakın geçmişe kadar geçimini hayvancılıkla sağlayan köyü, şimdi modern yapılar çevreliyor; her geçen gün etrafını kuşatan rant tehditlerine karşı yalnızlığı artıyor. Ancak yine de köylüler arasında kentin makyajlı görüntüsüne yenilme niyeti yok, onlar alanlarının dönüşmesini değil, iyileştirilmesini istiyor. 2014 yılında tescillenen, şu an mezarlık alanı olarak kullanılan Peyas Höyüğü ise, küçük altın arama çukurları dışında hiç incelenmemiş gibi duruyor. Höyüğün tepesine çıktığınızda sizi yüksek katlı binaların adeta bir sur gibi çevrelediği Peyas'ın yalnız direniş tablosu karşılıyor. Kentte dolanırken kendinizi ilk kez burada tüm mahallenin özel alan gibi sahiplendiği müştereklerin arasında bulacaksınız. Mahallenin ortak kullanımında olan meydana belediye tarafından getirilen park önerisi, müşterek kullanım alanı (düğün, kına gibi törenlerin yapıldığı yer) olduğu gerekçesiyle mahalleliler tarafından reddedilmiş. Burada kentlilik, yaşam alanını bir yatırım sermayesi olarak görmeme, onu bütünüyle sahiplenme gibi bir şekil alıyor ve 'bilinçli yurttaş' kavramının yeniden gözden geçirilmesini sağlıyor. Yine buna benzer olarak evinin karşısında bir bahçe kurup içine kendisi için spor aleti, çocukları için salıncak yapmış yani yaşadığı alanı yeniden üreten bir 'köylünün' bakkalının önünden geçeceksiniz. Eğer selam verirsiniz o güzel bahçenin hikâyesini çok sıcak bir sohbet eşliğinde dinleyebilirsiniz.

Peyas'tan çıktığınız an karşınızda Peyas'ı çevrelemiş olan yüksek binaları -modern surları- görürsünüz. İnsan ölçeğinde olan Peyas'taki yapıların sakinliğinden sonra bu caddenin sizi modern surlar sebebiyle ürküteceğini düşünmeyin, çünkü hemen caddenin sağında boylu boyunca uzanan Rojava Parkı bu caddeyi nefes alınır bir hale getirir. Bu park yine bu caddeye paralel bir kanalın iki yakasında yeşil alan oluşturularak tasarlanmıştır. Atıl bir alanın değerlendirilmesi açısından pozitif bir örnek teşkil eder. Fakat parkın sonunda yerinden kaldırılmış olan Roboski Anıtı'ndan geride kalan boşluk, bu pozitif duygularınızı yok edebilir. Rojava Parkı'ndan karşıya geçtiğinizde ufku görebildiğiniz geniş bir adayla karşılaşacaksınız.

25. DICLEKENT VİLLALARI

90'lı yıllarda inşa edilen Diclekent Villaları, o güne kadar Diyarbakır'da pek görülmemeyen bir yapılaşma biçimi olduğundan ilgi çeker, kentin neredeyse boş olan kısmının ilk konutlarından biri olur. Etrafının çepeçevre tarlalarla çevrelenmiş olduğu zamanlar o günkü bir apartman dairesi fiyatına satılırken, şu an değeri milyonlarla ölçülür hale gelmiş durumda. Batıya doğru yapılaşma arttıkça villalar da konut yerine ticari alanlara dönüştürülür. İç kısımlar daha çok özel rehabilitasyon merkezi, eğitim kurumu gibi daha sakin ve yalıtılmış alanlara ihtiyaç duyan kurumlar iken, dış çeper dört parçada birden kafe, restaurant gibi alanlara dönüştürülür. Bu değişim; yani alanın ticarileşmesi, kulağa pek hoş gelmese de evlerin önündeki ağaçlar sökülmediğinden ya da yatay yapılaşmanın korunmuş olmasından kaynaklı çok da olumsuz bir tablo sunmaz. Burası, etrafını kuşatan yüksek yapılara karşı kentin içinde alternatif bir hava koridoru işlevi görür. Şimdilerde Ofis ve Dağkapı'dan sonra oturma alanları açısından kentin üçüncü buluşma mekânıdır.

Göge rahatlıkla bakabildiğiniz villalar sokağından sonra yine yüksek binaların olduğu Kayapınar Caddesi'ne ulaşırsınız. Caddenin iki yanında kapalı siteler ve düğün salonları yer alır. Düğün salonlarının gösterişli

cephelerine bakarsanız daha gitmeden bir Diyarbakır düğününün ne denli göz alıcı olacağını kestirebilirsiniz. Yolun sonunda ise sizi Ma Music karşılar. Kayyumla birlikte işlerinden edilmiş Aram Tigran Konservatuvarı hocaları ve öğrencilerinin kolektif bir emekle ayakta tuttuğu, direndiği, ders verdiği bu mekâna girip bir çaylarını içebilirsiniz. Sohbet esnasında konsere davet edilebilir, konser yoksa da kolektif ortamın güzel enerjisinden nasiplenirsiniz.

Ma Music'den çıktıktan sonra Kent Meydanı'na ulaşmak için Selahattin Eyyubi Bulvarı'nı boylu boyunca yürürsünüz. Bu caddenin iki yakasında doluluk ve boşluklar mevcuttur. Modern iki sitenin ortasında devasa boşlukta araziler yer alır. Etraftaki tüm binalar kapalı site içinde yer aldığından binaların cadde ile bir bağı yoktur ve cadde bu sebepten ıssız ve tanımsız kalır. Bu tanımsızlık Kent Meydanı'yla devam eder.

26. KENT MEYDANI

Selahattin Eyyübi Bulvarı'nın Mahabad'a bağlanmadan evvelki son kısmında solda binaların kıyısında derin bir boşluk uzanır. Bu boşluk, Kent Meydanı olarak adlandırılan ve kentin "yeni yüzünün" alternatif mekânı olarak kayyum

atamaları sonrasında son haline gelen, 61 bin metrekarelik koca bir alandır. Meydanın kendisi, kitlesel yeni gençlik festivallerinin devletin ağır toplarının katılımıyla gerçekleştirildiği bir show alanı olarak tayin edilmiş. Kent Meydanı, Sur'da yıkılan tarihsel alanların 10 km ötesinde, Dağkapı Meydanı'na alternatif yeni kent tahayyülü inşasının sembolik başlangıç noktası gibi de görülebilir.

Kent Meydanı'ndan çıktıktan sonra Selahattin Eyyubi Bulvarı'nı tamamlayıp Mahabad Bulvarı'na ulaşırsınız. Mahabad 1946'da kurulmuş ve sadece on bir ay varlığını sürdürebilmiş tek Kürt Cumhuriyetidir ve muhtemelen yerel yönetim bu hafızayı yaşatmak için bulvara bu adı vermiştir. Bulvarın halk arasında sıklıkla kullanılan adı ise 75 Yol'dur. Yolun eninin 75 metre olmasından dolayı bu adı almıştır. Yine yolun iki yakasında boylu boyunca dizilmiş yüksek binalar vardır. Diğer caddelerden farklı olarak bu caddede iki yaka boyunca hemen tüm binaların altında lüks kafeler bulunur. Bu devasa caddenin refüjünde yaya geçitleri bulunmaması ilginçtir. Karşıya geçmek isterseniz refüjdeki çimlere basmak zorunda kalırsınız. Buradan yola çıkarak caddenin ve civardaki kafelerin sadece arabası olan kullanıcılar için tasarlandığı gibi bir alt metne varabilirsiniz. Bu cadde boyunca Diyarbakır'ın şimdiki zamanı çok net hissedilir. Bu his; tekrar, tektipleşme ve sıklılığın yanında eğlence, tüketim ve hazdan oluşur.

27. DÜNYA KAVŞAĞI

Rotanın son durağı Diclekent Bulvarı'yla Mahabad Bulvarı'nın çakıştığı noktadadır. Uzunca bir direğin üstünde yer alan Dünya Heykeli'nden dolayı bu ismi almıştır. Sonradan Diyarbakır'ın popüler imgesi olan karpuz heykeli de bu alana eklenmiştir. Bu kavşaktan sonra düz devam eden cadde boyunca yoğun yapılaşma biter, binalar daha seyrek görülür, bulvar Elazığ Yolu'na bağlanır. Sağdaki yol Diclekent Bulvarı'na, soldaki yol ise Diyarbakır çevre yoluna bağlanır. Kavşakta karpuz dilimine batırılan bir çatalı temsil eden heykel, Türkiye'de tüm şehir ve ilçelere yayılmış -genellikle kentin en ünlü

yiyeceğini tasvir eden- heykel akımının en ilginç örneklerinden biridir. Kavşağa bakan plazalar Mahabad Bulvarı'ndaki tüketim kültürünün birer simgesidir. Metropollerde yer alan çok yoğun caddeler üzerindeki gökdelenleri anımsatır. Tek fark, burada bulvar boyunca ticaret, iş ve konut alanlarının çok iç içe olmasıdır. Plansız bir modern kenti iyi anlatan bir örnektir. Kent üç bin yıllık çekirdekten başkalaşarak gelip çok katmanlı bir dönüşüm sürecinin sonunda şimdiki zamana varmış olur. Hevsel'den başlayıp kuzeybatıya doğru yayılan kent bu kavşağın da bir parçası olduğu sınır çizgisinden sonra yerini uçsuz bucaksız tarlalara bırakır. Kent, bahçelerle başlayıp tarlalara biter.

AGİT ÖZDEMİR

1992 yılında Batman'da doğdu. Yıldız Teknik Üniversitesi Harita Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. 2017 yılından itibaren özel sektörde harita mühendisi olarak çalışmaktadır. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Eleştirel Coğrafi Bilgi Sistemleri üzerine projeler geliştirmektedir. Mekân, kent, ekoloji ve coğrafya ilgi alanları arasındadır.

BİLGE İŞİYOK

1990 yılında Diyarbakır'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Bölümü'nden mezun olduktan sonra Mardin Artuklu Üniversitesi'nde Sosyoloji Yüksek Lisans Programı'nı bitirdi. Sinema sosyolojisi alanında çalışmalarını sürdürüyor. Kenti ve kendi için okumaya, yazmaya ve fotoğraflamaya çalışıyor.

DİDEM ŞAHİN

1991 yılında Bilecik'te doğdu. 2014 yılında Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden mezun oldu. 2015'ten beri aynı üniversitede yüksek lisans öğrenimine devam ediyor. Tarihî sinema yapıları, koruma, restorasyon akademik çalışma alanları arasında.

ESRA AYDOĞDU

Diyarbakır'da doğdu. 2018 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun olduktan sonra Diyarbakır'a geri döndü. Kent araştırmaları, mimari karakalem çizimler ve fotoğrafçılık ilgi alanları arasında.

LEVENT ÖZÇAĞDAŞ

1993 yılında İzmir'de doğdu. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Fotoğraf Bölümü'nü tamamladı, şu anda Fotoğraf Bölümü'nde Yüksek Lisans yapmaktadır. Serbest fotoğraf sanatçısı olarak çalışmalarına devam etmektedir. Deneysel ve belgesel fotoğraf ilgi alanları arasındadır.

NEJLA ASLI GÜNTAN

1994 yılında İzmir'de doğdu. Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Bölümü'nde tamamladıktan sonra 2018 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı'nda yüksek lisans yapmaya başladı. Disiplin olarak fotoğraf ve videoyu benimsemiş olsa da disiplinlerarası işler üretmeye devam ediyor.

PINAR CAN

1993 yılında Diyarbakır'da doğdu. 2018 yılında Hasan Kalyoncu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden mezun oldu. Kasım 2018'den beri DİSA Kent Araştırmaları programında araştırmacı olarak yer alıyor. İç mekân ve grafik tasarımı uygulamaları yapıyor.

RONAHI GÖKDEMİR

1994 yılında Diyarbakır'da doğdu, Mardin Artuklu Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun oldu. Lisans eğitimi boyunca değişim programları ile Almanya ve Polonya'da kısa süreli eğitim gördü. Mardin Müzesi'nde staj yaptığı süreçte mimari yapı koruması ile ilgili bilgiler edindi. Kültürel miras alanları, mimarlık tarihi, koruma ilgilendiği çalışma alanları arasında.

RUKEN AYDOĞDU

1990 yılında Diyarbakır'da doğdu. Üniversite eğitimine ODTÜ Biyoloji'de başladı ancak Mimarlık okumak istediğine karar verip Mardin Artuklu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ne geçiş yaptı. 2018'de mezun oldu. 2017'de lisans eğitiminde iken ERASMUS programı ile Yunanistan'ın Selanik şehrinde eğitim aldı. Diyarbakır'da yaşıyor ve fotoğraf, video, dans, kent, mimari, güncel sanat alanında araştırmalar yapıyor.

ÜMİT ENSARI

1991 yılında Diyarbakır'da doğdu. Sosyal bilimci. Dicle Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. Edebiyat, sinema ve sosyal bilimler alanında yazıları yayımlandı. Kent etnografisi, kent ve bellek hakkında saha çalışmalarını içeren araştırmalara katıldı. Yılmaz Güney Sineması, Postkolonyalizm ve maduniyet çalışmaları üzerine araştırma yapıyor.

ANADOLU KÜLTÜR

DIYARBAKIR SANAT MERKEZİ

Fonds

Prince Claus Fund *for*
Culture and Development

